

Välfärd

4/2015

SCB

Statistics Sweden

Statistiska centralbyrån

Efternamn med
**NATURLIGA
INSLAG**

Fler blir
100 ÅR

Svenska utsläpp
MINSKAR

SEMESTER

*Vanligaste skälet till
frånvaro från jobbet*

ges ut av

STATISTISKA CENTRALBYRÅN

med syfte att i lättillgänglig form presentera och analysera aktuell statistik om välfärd, arbetsmarknad, utbildning och befolkning. Tidskriften är öppen för bidrag från experter såväl inom som utanför SCB. Författarna svarar själva för åsikter som framförs.

© 2015, Statistiska centralbyrån

Citera gärna men ange källan:
SCB:s tidskrift Välfärd

REDAKTION

Anna Nyman	08-506 945 94
Chefredaktör	
Andreas Rosander	08-506 943 73
Regina Vilkenas	41 18
Peter Gårdqvist	019-17 67 85
Hans Heggemann	68 10
Kenny Petersson	65 62
Åsa Westlund, layout, diagram	08-506 949 15

REDAKTIONSRÅD

Inger Eklund, ansvarig utgivare
Karin Anderberg
Eva Hagsten
Therese Hedlund
Magnus Sjöström
Stefan Svanström

ADRESS

Tidskriften Välfärd
Statistiska centralbyrån
Box 24300, 104 51 Stockholm
E-post: tidskriften.valfard@scb.se
Webbplats: www.scb.se/valfard

PRENUMERATIONER

Att prenumerera på Välfärd är gratis.

Beställ e-prenumeration:

www.scb.se/valfard

Beställ prenumeration av papperstidning:

prenumeration.valfard@scb.se

Frågor om prenumeration:

019-17 65 51

Omslagsfoto:

Bodil Johansson, Scandinav

Medlem i

**SVERIGES
TIDSKRIFT**

ISSN 1654-1502 (Online)

ISSN 1651-6710 (Print)

URN:NBN:SE:SCB-2015-A05T11504_pdf

Tabergs, november 2015

Statistik som engagerar

Vi vill skriva om frågor som intresserar och engagerar dig som läser Välfärd. Något som är omdiskuterat just nu är ränteavdraget. Frågan berör många, eftersom tre av fyra svenska hushåll har ränteavdrag. Vi har räknat på vad ett tak för ränteavdraget på 500 kr per person och månad skulle innebära för hushållen. Tre av tio hushåll, främst de som har hög ekonomisk standard, skulle få sänkta avdrag om ett tak för ränteavdrag utformades på detta sätt.

STATISTIK ÖVER NAMN är en annan fråga som intresserar många. På SCB:s webbplats är namnstatistiken ett av de mest populära inslagen. I detta nummer av Välfärd kan du läsa om efternamn med anknytning till naturen. Mer än var tredje person, eller 3,4 miljoner svenskar, har efternamn med naturinslag. Själv har jag lärt mig att mitt eget efternamn, som jag delar med 8 313 personer, har tyskt ursprung.

ETT STÅENDE INSLAG i Välfärd är statistikskolan, där vi reder ut och förklarar olika begrepp. Denna gång skriver Jörgen Brewitz om vad som egentligen är en statistiskt säkerställd skillnad.

Anna Nyman
anna.nyman@scb.se

SCB klär Sverige i siffror

Det är en sak att vara tvärsäker i sina uttalanden, men något helt annat att faktiskt veta vad man talar om. "Sverige i siffror" på scb.se presenterar oberoende och tillförlitlig fakta visuellt och interaktivt. Där är det enkelt att få en överblick över bland annat befolkningsutvecklingen i Sverige, lön för olika yrken och vilket parti som flest röstade på i olika kommuner.

Läs mer på www.scb.se/sverigeisiffror och följ oss på Twitter @Sverigeisiffror.

12 % av de flickor som föds 2015 beräknas uppleva sin 100-årsdag.

INNEHÅLL

5 **Det var en gång en tätort**
500 tätorter har upphört de senaste 50 åren.

8 **Så skulle tak på ränteavdrag påverka**
Avdraget har betydelse för hushållens ekonomi.

10 **Trafiken störst bland hushållens utsläpp av växthusgaser**
Nya drivmedel får begränsad effekt.

12 *Intervju:*
Högre frånvaro under fotbollsmästerskap

13 **Sjukfrånvaro – stora skillnader mellan kvinnor och män**

” Den totala sjukfrånvaron ökar för varje åldersgrupp bland kvinnor.

18 **Vågmästare i svensk politik**
Partier utanför blocken kan få stort inflytande.

20 **Många tjänstemän bland 100-åringarna**
Fem av sex 100-åringar är kvinnor.

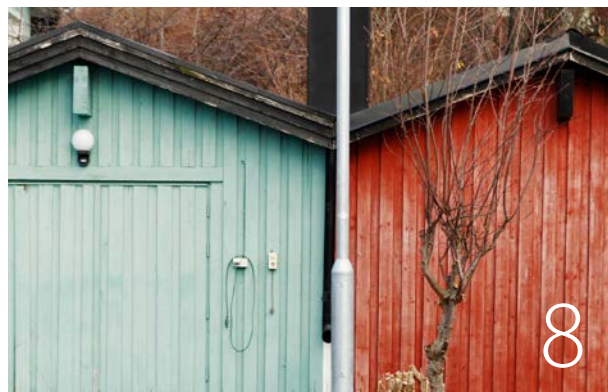
22 **Lång utbildning förlänger livet**
Stor skillnad i överlevnad mellan könen.

23 **De naturliga efternamnen**
Var tredje person har namn som anspelar på naturen.

26 *Statistikskolan:*
Är det statistiskt säkerställt?

28 **Med små steg mot ekonomisk jämställdhet**
Minskad skillnad mellan kvinnors och mäns löner.

30 **NOTISER**

Baksidan:
Svenska utsläpp på låg nivå

Publikationer från SCB

Fler kvinnor än män undersysselsatta

Personer som är sysselsatta, men arbetar mindre än de skulle vilja, kallas i SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU) för undersysselsatta. Under perioden 2005–2014 har antalet män i denna kategori ökat från 90 000 till 142 000. För kvinnor har inte samma uppgång noterats. Skillnaden mellan könen har alltså minskat, även om fler kvinnor än män varit undersysselsatta hela perioden. År 2014 var antalet undersysselsatta kvinnor 178 000.

År 2014 arbetade de undersysselsatta i genomsnitt 26,5 timmar per vecka, vilket var cirka 13 timmar mindre än de önskade.

Störst andel undersysselsatta finns bland unga personer. Under 2014 var 19,1 procent av de i åldern 15–24 år som arbetade undersysselsatta. Det kan jämföras med 5,8 procent i åldern 25–54 år och 3,2 procent i åldern 55–74 år. Läs mer i temarapporten *Utvecklingen av undersysselsatta 2005–2014*.

Foto: Leif Johansson, Scandina

■ Sakfrågor avgjorde supervalåret

Under supervalåret 2014 hölls det med bara 112 dagars mellanrum till alla politiska nivåer i den svenska demokratin. Ändå valde fyra av tio väljare att rösta på olika partier i Europaparlamentsvalet i maj och riksdagsvalet i september. Miljöpartiet fick till exempel 15,4 procent av rösterna i maj, jämfört med 6,9 procent i september. För de två stora partierna Moderaterna och Socialdemokraterna gick det bättre i riksdagsvalet än i valet till Europaparlamentet.

Rapporten, som baseras på de två väljarundersökningar som genomfördes under 2014 i samarbete mellan SCB och Göteborgs universitet, pekar på att de olika sakfrågor som dominerade dagordningen i samband med valen var avgörande för att resultatet slutade på olika sätt. Bedömningarna av partiernas toppkandidater hade också stor påverkan på röstningsbeteendet i Europaparlamentsvalet.

Läs mer i rapporten *Supervalåret 2014*.

Prenumerera på Välfärd via e-post

Du vet väl att du kan prenumerera på Välfärd elektroniskt via vårt nyhetsbrev? Anmäl dig på www.scb.se/valfard. Där kan du också prenumerera på papperstidningen. Båda är gratis.

Alla publikationer kan laddas ner som pdf:er från www.scb.se. Vissa av dem kan du även beställa tryckta.

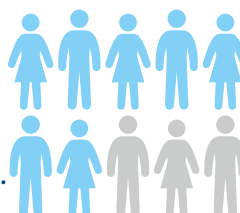

■ Sju av tio har jobb efter yrkesexamen

Bland de som läste det sista året på ett yrkesgymnasium läsåret 2013/14 hade 64 procent arbete i april 2015. De som tagit yrkesexamen hade i högre grad en anställning än de som inte slutförde utbildningen under läsåret. Eleverna var de första som gick ut efter gymnasiereformen (Gy11). 71 procent tog en yrkesexamen och av dessa arbetade sju av tio. 13 procent nådde inte kraven för en yrkesexamen, medan 16 procent inte slutförde utbildningen under läsåret. Av de som inte läste klart hade fyra av tio jobb. De deltog istället i högre grad i utbildning.

Läs mer i rapporten *Yrkesprogrammen i backspegeln – Arbete*

och studier ett år efter gymnasieskolan.

■ Positiv utveckling i femton stadsdelar

Det urbana utvecklingsarbetet handlar om att minska utanförskapet i femton utvalda stadsdelar i Sverige. En jämförelse mellan perioderna 1997–1999 och 2011–2013 visar flera positiva resultat. Bland annat har den negativa trenden med minskande andel behöriga till gymnasiet avstannat. Från 2008, då omkring 61 procent var behöriga, har andelen ökat med 3 procentenheter för flickor och 1 procentenhet för pojkar. I Sverige totalt var andelen behöriga nästan 90 procent 2013.

Andelen som förvärvsarbetar har ökat i en majoritet av stadsdelarna sedan slutet av 1990-talet. I dessa stadsdelar förvärvsarbetar drygt 40 procent av kvinnorna och drygt 50 procent av männen 2011–2013.

Läs mer i rapporten *Integration – med fokus på 15 stadsdelar*.

Fler behöriga till gymnasieskolan i de utvalda stadsdelarna!

Det var en gång en tätort

Under de senaste 50 åren har över 500 samhällen i Sverige upphört att vara tätorter. Detta beror antingen på att befolkningen minskat till under 200 personer eller på att samhället har vuxit ihop med en större tätort.

År 1960 fanns det 1 814 tätorter i landet. Antalet hade år 2010 ökat till 1 956. Samtidigt som nya tätorter har etablerats under dessa 50 år har många samhällen upphört att klassas som tätort.

EN TÄTORT KAN UPPHÖRA genom att befolkningen minskar till under 200 personer. Det hände 344 tätorter mellan 1960 och 2010 och därmed räknas dessa inte längre som tätorter. Flest tätorter, 122 stycken, upphörde under 1960-talet. Under denna tid var större industrier i södra Sverige i starkt behov av arbetskraft samtidigt som det var stora skillnader i levnadsstandard mellan små inlandstätorter och de stora tätorterna längs kusten och i södra Sverige. I Stockholms, Kronobergs och Hallands län försvann ingen tätort under dessa tio år medan 19 tätorter upphörde i Norrbottens län och 17 i Dalarnas län.

De tätorter som invånarna flyttade från i Norrbotten och Dalarna var små brukssamhällen, kraftverksamhällen, sågindustrier och tidigare stationsamhällen. De hade varit beroende av en eller ett fåtal

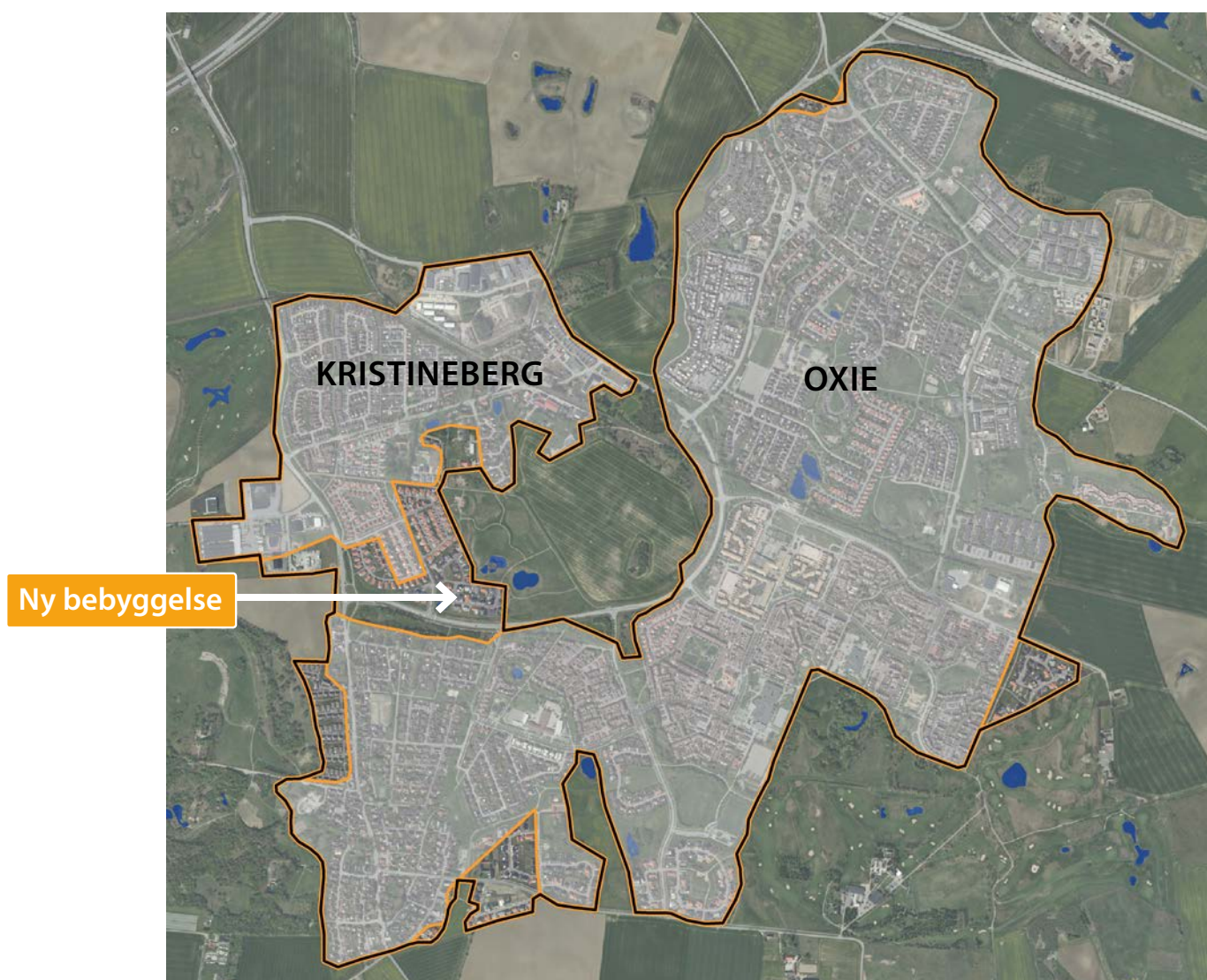
15

tätorter har Stockholm slukat runt sig.

större arbetsgivare. Laisvall i Arjeplog kommun är ett sådant exempel där gruvsamhället var som störst 1965 med över 730 invånare. När gruvan lades ner 2001 hade befolkningen minskat till runt 200 personer. Laisvall är idag klassad som småort med runt hundratalet invånare.

DET FINNS OCKSÅ ORTER som helt upphört att existera. Gruvsamhället Dennewitz i Gällivare kommun, som 1960 hade 424 invånare, är idag rivet på grund av rasrisken. Messaure samhälle vid Stora Luleälv i Jokkmokks kommun är ett annat exempel på när en relativt stor tätort växte upp i samband med omfattande byggprojekt. I samband med kraftverksbygget anlades provisoriska flerfamiljshus och egna hem, men även skola, förskola, kyrka och service. År 1960 hade tätorten över 1 200 invånare för att minska till runt 200 redan 1970 då kraftverket hade färdigställts. På 1980-talet hade samhället förlorat statusen som tätort och idag finns i princip bara ett igenvuxet gatunät kvar då stora delar av bebyggelsen har fraktats bort. →

TÄTORTEN KRISTINEBERG I MALMÖ KOMMUN VÄXTE IHOP MED DEN STÖRRE TÄTORTEN OXIE 2010

För 344 tätorter minskade befolkningen till under 200 personer mellan 1960 och 2010.

Det finns flera exempel även i södra Sverige. Såtnäs villastad i Lidköpings kommun hade runt 450 invånare 1960. Villastaden anlades i anslutning till flygflottiljen F7:s uppbyggnad under 1940-talet. Omkring 85 tjänstebostäder byggdes till flygvapnets anställda. Försvarets ointresse av att behålla husen i kombination med bullerskyddszoner som växte då flygplatsen blev större ledde till avfolkning. I dag finns ett hus kvar och resten av marken är återställd till naturmark.

Ett annat klassiskt exempel i södra delen av landet är Kvarntorp i Kumla kommun som 1960 hade över 600 invånare. Skifferbrytningen i Kvarntorp upphörde i mitten av 1960-talet och sedan 1995 är samhället en småort.

Under 1970-talet upphörde 63 tätorter på grund av befolkningsminskning. Det var hälften så många som under 1960-talet. Det sammanföll med ruralise-

ringsrörelsen, eller den gröna vågen, där livsstilsval ledde till en viss utflyttning från de större tätorterna till mindre tätorter på landsbygden. Antalet tätorter som upphörde genom avfolkning var som lägst under 1980-talet då 34 tätorter tappade tätortsstatusen. Under 1990-talet var antalet 64 och mellan åren 2000 och 2010 upphörde 61 tätorter på grund av befolkningsminskning.

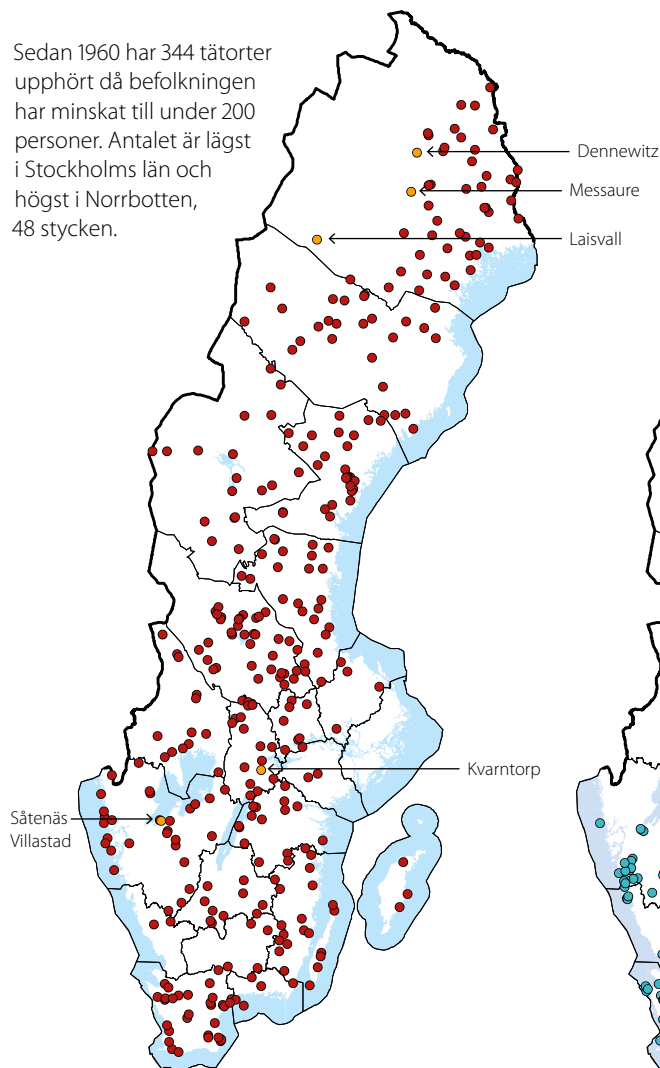
EN TÄTORT KAN OCKSÅ UPPHÖRA som egen tätort genom att växa ihop med en närliggande tätort. Ny tillkommande bebyggelse mellan två tidigare avskilda tätorter kan göra att avstånden mellan tätorterna blir kortare än 200 meter och då växer de ihop. Sedan 1960 har det hänt 183 tätorter.

Att större tätorter växer samman med mindre närliggande tätorter på den urbaniserade landsbygden var vanligast under 1960-talet och brukar kallas

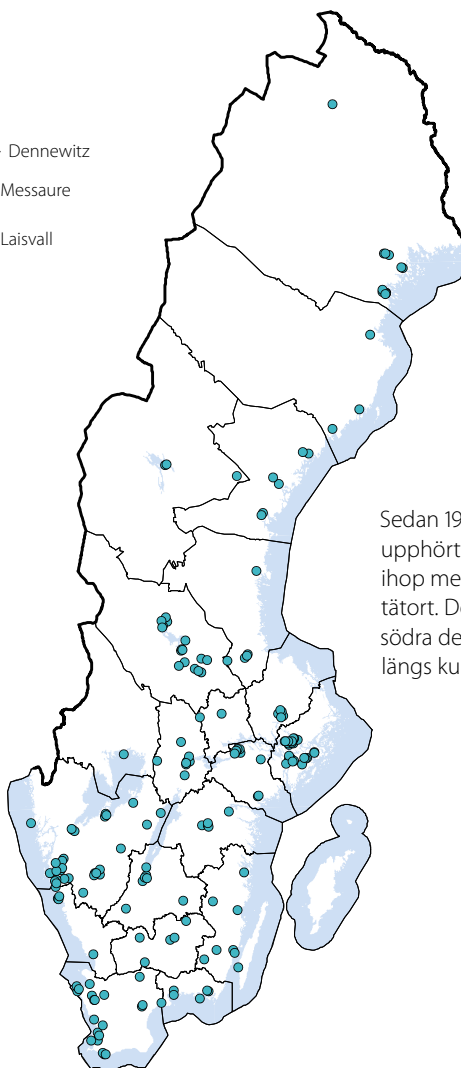
344 TÄTORTER HAR UPPHÖRT GENOM VIKANDE BEFOLKNING

Tätorter som upphört genom vikande befolkning eller genom att uppgå i en större tätort under perioden 1960–2010

Sedan 1960 har 344 tätorter upphört då befolkningen har minskat till under 200 personer. Antalet är lägst i Stockholms län och högst i Norrbotten, 48 stycken.

183 TÄTORTER HAR VUXIT IHOP MED EN NÄRLIGGANDE TÄTORT

Sedan 1960 har 183 tätorter upphört genom att de vuxit ihop med en närliggande tätort. Det är vanligast i den södra delen av Sverige samt längs kusten.

FAKTA

En **TÄTORT** är ett tätbebyggt område med minst 200 invånare där avståndet mellan husen är mindre än 200 meter samt där andelen fritidsfastigheter understiger 50 procent.

En **SMÅORT** är ett område där antalet invånare är mellan 50 och 199 personer och där avståndet mellan byggnaderna inte överstiger 150 meter.

stadsspridning eller "urban sprawl". Under 1970-talet minskade stadsspridningen och antalet tätorter som växte samman med en större tätort mer än halverades. Årtiondena därefter har antalet varit ännu lägre.

År 1990 var Sollentuna fortfarande en egen tätort med över 47 000 invånare men kom att uppgå i Stockholms tätort fem år senare. Stockholm har slukat 15 tätorter runt sig, som exempelvis Handen som hade 30 000 invånare 1970 men som upphörde som egen tätort 1975. Fem år tidigare hade Jakobsberg med 19 000 invånare vuxit ihop med Stockholm. Andra tätorter som vuxit ihop med Stockholms tätort är till exempel Tullinge, Fittja och Kallhäll.

Göteborgs tätort växte ihop med nio andra tätorter mellan 1960 och 2010. Både Torslanda och Askim hade över 10 000 invånare som egna tätorter innan de kom att ingå i Göteborgs tätort. Sju tätorter har vuxit ihop med Eskilstuna tätort och fem tätor-

ter med Örebro respektive Piteå. Men i 198 av Sveriges 290 kommuner har inga tätorter vuxit ihop med varandra under de 50 åren.

En tätort kan också upphöra att vara tätort på grund av att andelen fritidshus har blivit för stor. Om fler än hälften av husen i en tätort är fritidshus klassas orten istället som småort. Ett mindre antal tätorter har påverkats av detta, främst små tätorter vid kusten som inte räknas som tätort trots att befolkningen är större än 200 personer. Exempelvis upphörde Drottningstjärn i Karlskrona kommun att klassas som tätort 2005, liksom Baskemölla i Simrishamns kommun, trots att båda orterna har en befolkning på över 200 personer. ■

Stefan Svanström

arbetar med geografiska informationssystem på SCB
08-506 945 58
stefan.svanstrom@scb.se

Tre av fyra hushåll har ränteavdrag. Sammanboende par med hög inkomst har de högsta avdragen. SCB kan visa att ett tak för ränteavdraget på motsvarande 500 kronor per person och månad skulle sänka avdraget för knappt en tredjedel av hushållen.

Så skulle tak på ränteavdrag påverka

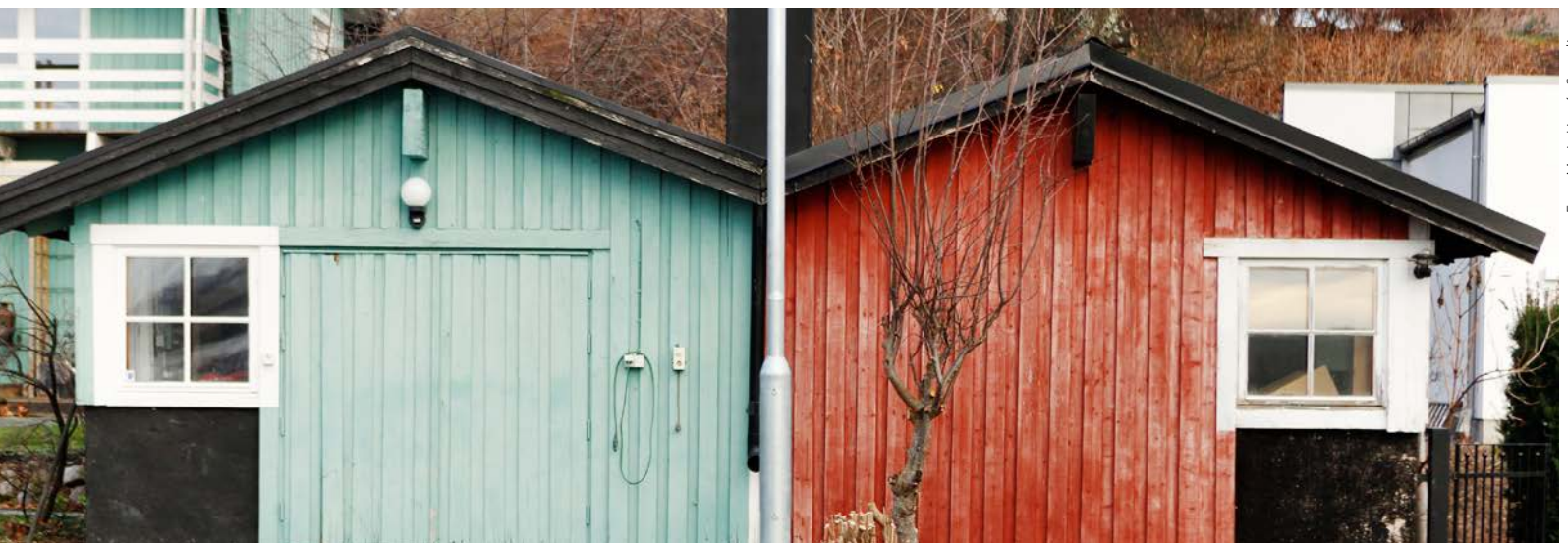

Foto: Marie Linnér, Scandinav

Ränteavdraget, som ingår i rätten att dra av kapitalförluster på skatten, är omdiskuterat. Frågan berör många eftersom tre av fyra hushåll i Sverige har ränteavdrag. Merparten av hushållens samlade räntekostnader kommer från bolån.

Många hushåll har relativt små ränteavdrag. För drygt hälften var beloppet lägre än 6 000 kronor år 2013, alltså under 500 kronor i månaden. För mindre än vart tionde hushåll med ränteavdrag översteg beloppet 2 000 kronor i månaden. Detta är en intressant överblick, men mer intressant är det att studera ränteavdragens storlek för hushåll med olika ekonomisk standard.

MINDRE ÄN HÄLFTEN AV HUSHÅLLEN med låg ekonomisk standard hade ränteavdrag mot närmare 90 procent av dem med mycket hög ekonomisk standard. Skillnaden beror på att det bland hushåll med låg ekonomisk standard är mindre vanligt att bo i

villa eller bostadsrätt, och att de därmed mer sällan har stora bolån.

Men även bland dessa hushåll finns de som har relativt höga ränteavdrag. Nästan 9 procent av hushållen med låg ekonomisk standard hade ränteavdrag på 500 kronor i månaden eller mer. Motsvarande andel för hushållen med mycket hög ekonomisk standard var 63 procent. Sätts gränsen för ränteavdrag vid 2 000 kronor i månaden är det endast 1 procent av hushållen med låg ekonomisk standard som når upp till den nivån, mot 23 procent av dem med mycket hög ekonomisk standard.

Med hänvisning till hushållens allt större skulder framförs ofta åsikten att ränteavdraget bör avskaffas eller åtminstone minskas. Ett avskaffande skulle påverka ekonomin för många hushåll. För de med högst ekonomisk standard handlar det som vi sett i många fall om stora belopp, medan det för hushåll som har låg ekonomisk standard oftast handlar om lägre be-

23%

av hushållen med mycket hög ekonomisk standard hade ränteavdrag på mer än 24 000 kronor 2013.

lopp. För många av dessa hushåll utgör ränteavdraget dock en betydande del av den disponibla inkomsten.

ETT AV DE FÖRSLAG som förts fram är att inte avskaffa ränteavdraget helt, utan att istället att införa ett tak. Vi ska här visa hur hushåll med olika ekonomisk standard skulle ha påverkats om det 2013 hade funnits ett tak på ränteavdraget på motsvarande 500 kronor per person och månad.

Det totala ränteavdraget 2013 uppgick till 29 miljarder kronor. Ett tak på 500 kronor per person och månad skulle ha minskat det totala ränteavdraget till 7 miljarder. Totalt skulle 29 procent av hushållen ha fått sänkta ränteavdrag. Av de hushåll som har mycket hög ekonomisk standard skulle 57 procent ha påverkats, jämfört med 8 procent av de hushåll som har låg ekonomisk standard.

För ett sammanboende par med två barn och låg ekonomisk standard motsvarade ett ränteavdrag på 12 000 kronor (500 kronor per person och månad) minst 3,8 procent av den disponibla inkomsten. För ett lika stort hushåll med mycket hög ekonomisk standard motsvarade ett ränteavdrag av den storleken högst 1,1 procent av den disponibla inkomsten. ■

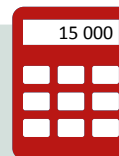
EKONOMISK STANDARD

För att ha låg ekonomisk standard ska man ha en disponibel inkomst som är lägre än 60 procent av medianvärdet och för att ha mycket hög ekonomisk standard ska man ha en disponibel inkomst som är mer än dubbelt så hög som medianvärdet. År 2013 hade ungefär vart sjätte hushåll, eller 750 000 hushåll, låg ekonomisk standard och 240 000 hushåll hade mycket hög ekonomisk standard.

Exempel på inkomstgränser för olika hushållstyper 2013, disponibel årsinkomst:

	LÅG	MYCKET HÖG
Ensamboende	högst 130 000 kr	minst 433 000 kr
Ensamstående med 1 barn	högst 198 000 kr	minst 660 000 kr
Sammanboende utan barn	högst 197 000 kr	minst 657 000 kr
Sammanboende med 2 barn	högst 319 000 kr	minst 1 063 000 kr

ETT RÄKNEEXEMPEL: Ett hushåll som har ett lån på 3 miljoner kronor till en ränta på 2 procent får en årlig ränteutgift på 60 000 kronor, 18 000 kronor i ränteavdrag och därmed en räntekostnad på 42 000 kronor. För det här hushållet skulle ett avskaffat ränteavdrag motsvara en höjning av räntan med ungefär 1 procentenhet. En kombination av stigande räntor och avskaffat ränteavdrag skulle givetvis leda till kraftigt ökade utgifter för hushållen. För hushållet i vårt exempel skulle räntekostnaden per månad, om räntan steg till 6 procent och ränteavdraget avskaffades, öka från 3 500 kronor till 15 000 kronor.

STORA RÄNTEAVDRAG BLAND HUSHÅLL MED HÖGST INKOMSTER

Andel (procent) hushåll med ränteavdrag 2013, efter hushållets ekonomiska standard

Hushållstyp	Årligt ränteavdrag, kronor				
	0	1-5 999	6 000-11 999	12 000-23 999	24 000-
SAMTLIGA	26	39	14	14	6
därför med låg ekonomisk standard	54	37	5	3	1
därför med mycket hög ekonomisk standard	11	26	16	24	23
SAMMANBOENDE UTAN BARN	21	44	17	13	5
därför med låg ekonomisk standard	48	40	6	4	2
därför med mycket hög ekonomisk standard	10	29	18	25	19
SAMMANBOENDE MED BARN	5	24	20	32	18
därför med låg ekonomisk standard	24	50	12	10	5
därför med mycket hög ekonomisk standard	3	12	11	26	48
ENSAMSTÅENDE UTAN BARN	44	41	9	5	1
därför med låg ekonomisk standard	68	29	2	1	0
därför med mycket hög ekonomisk standard	21	31	17	21	11
ENSAMSTÅENDE MED BARN	18	48	17	13	3
därför med låg ekonomisk standard	36	52	8	4	1
därför med mycket hög ekonomisk standard	5	18	19	31	28

Nästan hälften, 48 procent, av sammanboende par med barn med mycket hög ekonomisk standard hade minst 24 000 kronor i ränteavdrag 2013.

”
Ett avskaffande skulle påverka ekonomin för många hushåll.

Hans Heggemann

arbetar med ekonomisk välfärdsstatistik på SCB
019-17 68 10
hans.heggemann@scb.se

Trafiken störst bland hushållens utsläpp av växthusgaser

Nästan 80 procent av hushållens utsläpp av växthusgaser kommer från vägtrafiken. Modern teknik och nya drivmedel får ett begränsat genomslag eftersom bilåkandet samtidigt ökar.

Det finns flera olika växthusgaser, dessutom har de olika stark effekt på den globala uppvärmningen. För att mängden utsläpp ska bli jämförbar mellan olika typer av gaser används enheten koldioxidekvivalenter. Då tas hänsyn till hur stor växthusgasens klimatpåverkan är i relation till koldioxid. Till exempel är metangas 25 gånger kraftigare än koldioxid.

I statistiken i denna artikel ingår inte indirekta utsläpp som orsakas av till exempel import av varor. Utsläpp som vår konsumtion orsakar i andra länder ingår inte heller.

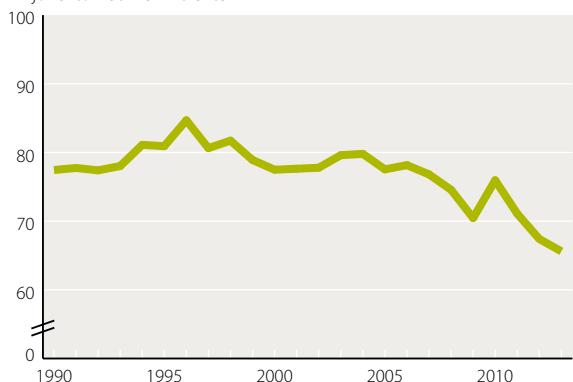
Utsläppen härleds till den aktör som producerar en vara eller tjänst. Det betyder till exempel att utsläpp från flygresor räknas till flygbolagens utsläpp och inte hushållens, eftersom det är ett företag som utför tjänsten.

En liter bensin eller diesel orsakar vid förbränning cirka två till tre kilo utsläpp av koldioxid. Det kan tyckas konstigt att en liter bränsle kan resultera i flera kilo koldioxid men det beror på att kolet i bränslet vid förbränning knyter till sig syreatomer från luften. Dessa extra syreatomer gör att det blir tyngre.

SVENSKA UTSLÄPP AV VÄXTHUSGASER MINSKAR

Utsläpp av växthusgaser i Sverige 1990–2013, Naturvårdsverkets internationella klimatrapportering med tillagda värden för utrikes flyg och sjöfart. Skogen och markens upptag är ej medräknade.

miljoner ton CO₂-ekvivalenter

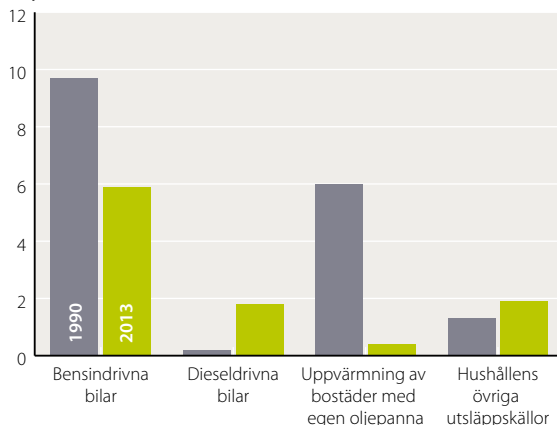

Nedgången mellan 1990 och 2013 är 15 procent. Uppgången under 2010 beror på återhämtning efter den ekonomiska krisen samt en ovanligt kall vinter.

HUSHÅLLENS UTSLÄPP MINSKAR

Utsläppen av växthusgaser från hushållen i Sverige 1990 och 2013, uppdelat efter olika källor till utsläpp

miljoner ton CO₂-ekvivalenter

De senaste tio åren har antalet bilar i Sverige ökat med 430 000.

När den här artikeln publiceras är representanter från världens länder samlade i Paris för att delta i FN:s konferens om klimatet. Där ska de förhandla fram nya mål för utsläppen av växthusgaser. Länderna skickar under hösten in sina klimatplaner som ska gälla efter 2020 och som utgör grunden för förhandlingarna i Paris. Sverige ingår i den gemensamma klimatplanen för EU där målet är att till 2030 minska utsläppen av växthusgaser med 40 procent jämfört med 1990.

Enligt den senaste statistiken från SCB:s Miljöräkenskaper är hushållens utsläpp av växthusgaser cirka 10 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Det kan jämföras med utsläppen av växthusgaser från näringslivet som är drygt 53 miljoner ton och där jordbruk och värmeverk är de två största utsläppskällorna.

VÄGTRAFIKEN ÄR DEN ENSKILT STÖRSTA KÄLLAN till hushållens utsläpp av växthusgaser. Drygt 80 procent av utsläppen kommer från vägtrafiken. Det är framförallt växthusgasen koldioxid som släpps ut vid förbränning av bränslen.

Hushållens utsläpp inom vägtrafiken har minskat med nästan 20 procent sedan 1990. Det är en följd av att bilarna blivit bränslesnålare och att det finns mer biodrivmedel idag, till exempel biogas. Det blir även vanligare med hybrider och elbilar. Antalet bilar och själva bilåkandet har däremot inte minskat. Statistik från Trafikanalys visar att antalet bilar i Sverige ökat med 430 000 de senaste tio åren. Det inkluderar även

bilar som ägs av företag, vilket är 20 procent av alla bilar i Sverige. Den totala körsträckan för alla bilar i Sverige har ökat med 223 miljoner mil under samma period – det motsvarar fler än sju resor tur och retur till solen. De tekniska framstegen med bränslesnålare fordon och nya drivmedel får ett begränsat genomslag till följd av att bilåkandet samtidigt ökar.

Luftkonditioneringen i fordon släpper ut fluorenerande gaser, som är en typ av växthusgas, och bidrar därmed till den globala uppvärmningen. Luftkonditioneringen ökar även bränsleförbrukningen i fordonen. I början av 1990-talet fanns inga utsläpp som kunde härledas till luftkonditionering i fordon, men därefter har ökningen varit kraftig. År 2013 släpptes det ut cirka 220 000 ton koldioxidekvivalenter i Sverige till följd av hushållens användning av luftkonditionering i fordon.

OM MAN TITTAR BAKÅT I TIDEN har uppvärmningen av bostäder orsakat stora utsläpp av växthusgaser. Men en av de största förändringarna som skett för hushållens utsläpp är att allt färre bostäder värms upp med oljepanna. År 1990 släpptes det ut nästan 6,5 miljoner ton koldioxidekvivalenter från uppvärmningen av bostäder, men 2013 återstod bara en dryg tiondel av det. Det betyder att omställningen från oljepanna till exempelvis fjärrvärme och bergvärme har haft en större betydelse för utsläppsminskningarna än vägtrafiken. ■

Löpturen bidrar till växthuseffekten

Utöver uppvärmningen av bostäder och vägtrafik finns det en del andra intressanta källor till utsläpp av växthusgaser. SF₆ är en växthusgas som är ungefär 22 800 gånger starkare än koldioxid. Mindre känt är att SF₆ använts i "luft"-sulorna i joggingskor. Utsläppen från joggingskor är dock mycket små och försumbara i relation till utsläppen från till exempel vägtrafiken.

Sebastian Constantino

arbetar med miljöstatistik på SCB
08-506 944 37

sebastian.constantino@scb.se

Har det hänt att du tagit ledigt för att se på VM i fotboll? Då är du inte ensam. En undersökning som SCB har gjort visar att frånvaron från arbetet är högre under veckor då det pågår ett stort fotbollsmästerskap.

Högre frånvaro under fotbollsmästerskap

D en seglivade myten om att svenska män tar ut sin föräldradedighet under älgjakten stämmer inte. Men det finns andra perioder då det råder så kallad överrisk för att vara borta från jobbet: Vid stora fotbollsmästerskap.

Till skillnad från myten om papporna och älgjakten gäller frånvaron från arbetet under mästerskapen i fotboll inte bara halva befolkningen.

– Fördomsfullt kanske man tänker att det är vanligare bland män att vara borta från jobbet under fotbollsmästerskap, men vi har faktiskt inte sett några stora skillnader mellan könen, säger **Gabrielle Larsson** som arbetar med Arbetskraftsundersökningarna (AKU) vid SCB.

I en studie som sträcker sig från 1993 till 2014 har man undersökt om korttidsfrånvaron från arbete – till exempel semester, sjukdom eller föräldradedighet – skiljer sig mellan veckor i juni–juli med stora fotbollsmästerskap jämfört med övriga veckor.

– Huruvida vi är frånvarande mer under sportevenemang är ett ämne som har diskuterats mycket. Det här är också ett lättillgängligt och roligt sätt att visa på bredden av AKU och hur undersökningen kan användas på många olika sätt, säger Gabrielle Larsson.

Med hjälp av statis-

Gabrielle Larsson arbetar med arbetskraftsundersökningar på SCB.

tiska metoder kan man räkna ut ett odds för frånvaro under perioder då det spelas ett fotbollsmästerskap. Inom statistiken innebär ett högt odds att risken för något är större, alltså tvärt emot vanliga vadslagningsodds där en låg siffra indikerar en större sannolikhet. Om oddset för frånvaro är 1 under veckor i juni–juli då det inte pågår ett EM eller ett VM i fotboll är det 1,65 under de veckor då det gör det. Risken för att vara frånvarande är alltså 65 procent högre under veckor med ett fotbollsmästerskap.

Men sambandet mellan veckor då det pågår ett fotbollsmästerskap och frånvaro tycks skilja sig åt mellan olika VM-turneringar. Tvärt om mot vad man skulle kunna tro var det ingen större skillnad på frånvaron under VM 1994, då det gick väldigt bra för Sverige, och kringliggande sommarveckor, vilket det var i samband med mästerskapen de följande åren.

– Från VM 1998 fram till VM 2010 var oddset för sjukfrånvaro signifikant högre under veckor i juni och juli då det pågick ett mästerskap. Vi kan inte säga att det har med mästerskapet att göra, det kan ju ha varit en influensa som gick exakt samma vecka som fotbolls-VM. Men vad vi kan säga är att det är många frånvaroorsaker som ökar i samband med fotbollsmästerskap, säger Gabrielle Larsson.

Lustigt nog går det inte att se samma mönster under OS.

– Där har vi inte kunnat se någon signifikant förändring av frånvaron. Ett sätt att tolka det är att vi är mer intresserade av fotboll och att det eventuellt är därför som risken för frånvaro ökar under fotbollsmästerskapen. Sommar-OS är också svårare att mäta då det kan pågå från juli–september och frånvaromönster generellt har stora variationer under de olika månaderna.

Andreas Rosander

Under 2014 var sysselsatta personer i genomsnitt frånvarande från arbetet mer än en femtedel av arbetstiden. Semester är den vanligaste orsaken. Frånvaro på grund av sjukdom och för att ta hand om barn är vanligare bland kvinnor än bland män.

Foto: Anders Andersson, Scandinarv

SJUKFRÅNVARO – stora skillnader mellan kvinnor och män

År

2014 var 76 procent av befolkningen i åldrarna 16–64 år sysselsatta. Det innebär att de hade en anställning, ett eget företag eller arbetade oavlönat i en hushållsmedlems företag. Att vara sysselsatt behöver däremot inte betyda att man faktiskt arbetar en viss vecka – under en genomsnittlig vecka är ungefär en tredjedel av alla sysselsatta frånvarande antingen hela eller delar av veckan.

FRÅNVARO KAN MÄTAS både i antal frånvarotimmar och i antal personer som är frånvarande. En arbetsvecka är för en sysselsatt person i åldern 16–64 år i genomsnitt knappt 37 timmar lång. Men det innebär inte att man arbetar så länge varje vecka under året. I genomsnitt är en sysselsatt person frånvarande 8 timmar per vecka. Å andra sidan är övertiden drygt en timme per vecka.

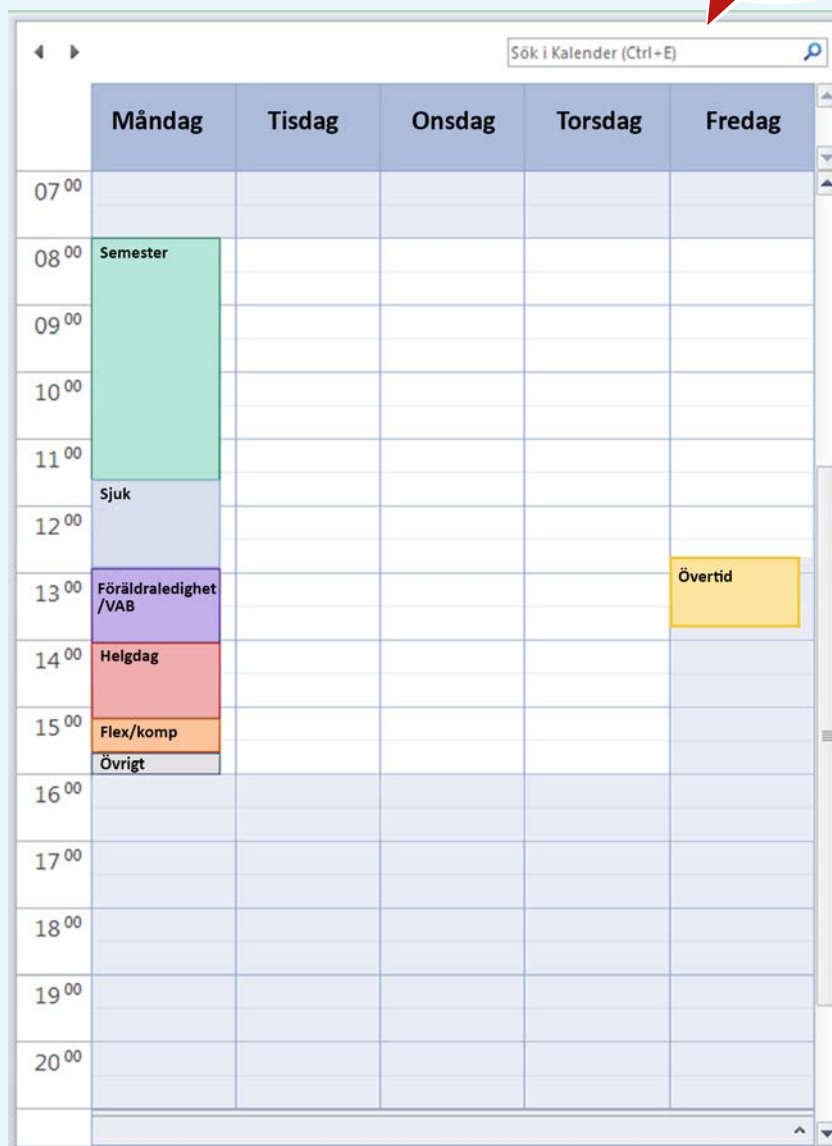
En genomsnittlig frånvaro på 8 timmar, nära 22 procent av den överenskomna eller genomsnittliga arbetstiden, kan låta mycket men en stor del av frånvaron beror på semester. Den motsvarar nästan halva frånvaron, eller knappt fyra timmar. Helgdagar som inte infaller under veckoslut motsvarar drygt en timme per vecka utslaget över året. Sjukfrånvaro och frånvaro för att ta hand om barn (föräldraledighet och vård av barn) motsvarar vardera drygt en timme per vecka.

Sammantaget är den faktiskt arbetade tiden i genomsnitt drygt 30 timmar per vecka. Män arbetar mer än kvinnor. Skillnaden beror både på att män har en längre genomsnittlig arbetstid och att kvinnor har en högre frånvaro än vad män har, men skillnaden mellan könen har minskat över tid.

8 TIMMARS FRÅNVARO PER VECKA

Kalendern nedan visar en genomsnittlig arbetsvecka för en sysselsatt person. I kalendern markeras överenskommen/genomsnittlig arbetstid samt hur stor del av tiden som utgörs av frånvaro. Övrig överenskommen arbetstid är faktiskt arbete. Därutöver arbetar man i genomsnitt en dryg timme övertid. I kalendern redovisas arbetsdagarna från 08.00–16.00 alla dagar utom fredag, vilket innebär att tid för lunch inte redovisas i bilden.

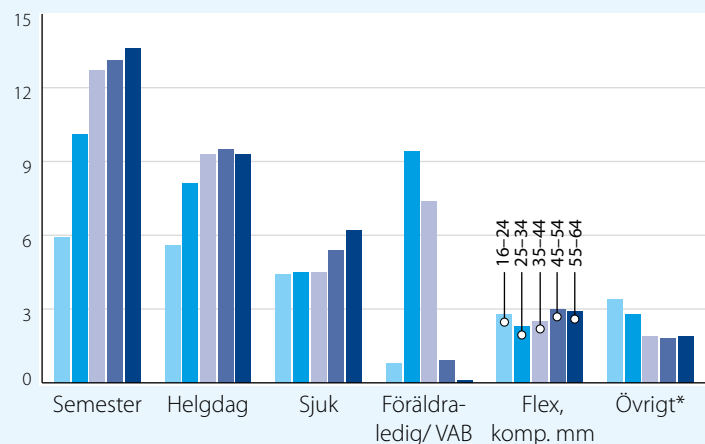
Kalendern visar en genomsnittlig arbetsvecka för en sysselsatt person.

Faktiskt arbetad tid är den vanliga arbetade tiden – frånvaro + övertid. För en sysselsatt person innebär detta att man i genomsnitt arbetar drygt 30 timmar under en vecka. Den vanliga arbetade tiden är cirka 37 timmar, medan frånvaron är 8 timmar och övertiden drygt 1 timme. Frånvaron kan i sin tur delas upp efter det huvudsakliga skälet till att man var frånvarande.

FRÅNVARO FRÅN ARBETET ÖKAR MED ÅLDERN

Genomsnittlig andel frånvarande per vecka efter frånvaroskäl och ålder, 2014. Procent av sysselsatta

*Övriga personliga skäl, arbetsmarknadsskäl samt uppgift saknas.

30 timmar

per vecka är den faktiskt arbetade tiden i genomsnitt.

ANTALET FRÅNVARANDE PERSONER som andel av de sysselsatta är ett annat sätt att redovisa frånvaro. Då ser rangordningen av frånvaroskälerna lite annorlunda ut. Semester är även då det vanligaste skälet till frånvaro. Däremot är det näst vanligaste frånvaroskälet helgdagar som inte infaller under ett veckoslut. Det beror på att de flesta sysselsatta berörs om exempelvis julafton infaller på en torsdag.

PERSONER I OLIKA ÅLDRAR har olika frånvaromönster. Unga är i mindre utsträckning än äldre frånvarande för semester och helgdagsledighet. En förklaring till detta är att unga i större utsträckning har sommarjobb, extrajobb vid sidan av studierna eller någon typ av tidsbegränsad anställning. Det innebär att de kvalificerar sig för färre semesterdagar under ett år än någon som arbetar heltid och i vissa fall ges semester-

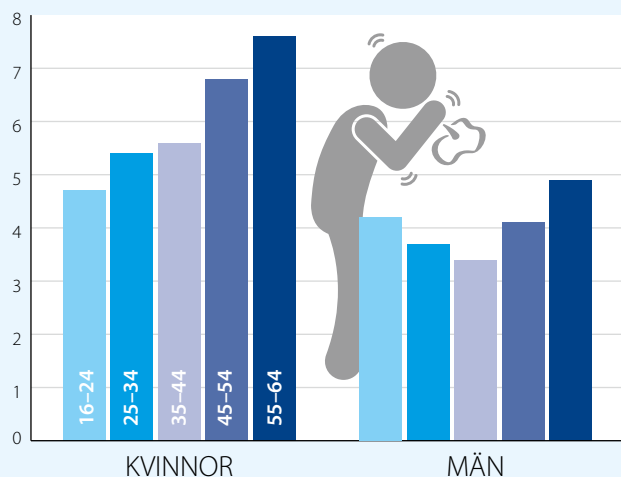
Under en genomsnittlig vecka är ungefär en tredjedel av alla sysselsatta frånvarande antingen hela eller delar av veckan.

ersättningen i form av pengar i stället för ledighet. Dessutom är det få helgdagar under sommaren.

Även när det gäller sjukfrånvaro och frånvaro för att ta hand om barn är de yngsta frånvarande i låg utsträckning. När det gäller sjukfrånvaro ökar den successivt från 45 års ålder. Vad gäller frånvaro för att ta hand om barn är det istället i åldern 25-44 år, då det är vanligt att ha yngre barn, som störst andel är frånvarande. →

LÄGST SJUKFRÅNVARO BLAND MÄN 35–44 ÅR

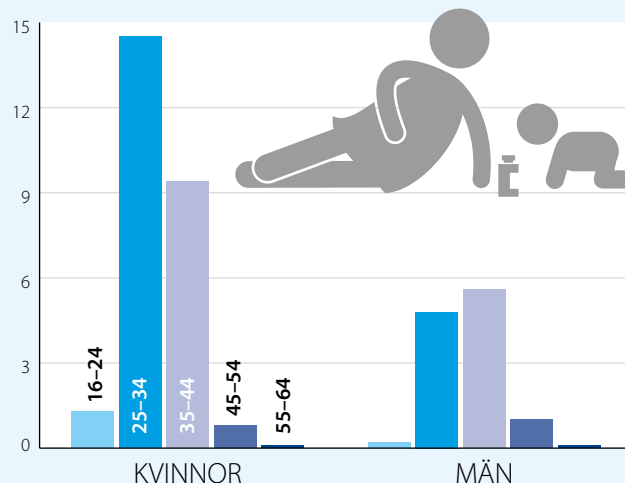
Genomsnittlig andel sjukfrånvarande per vecka efter kön och ålder, 2014. Procent av sysselsatta

För kvinnor är det vanligare med sjukfrånvaro ju äldre man är. Bland män är mönstret ett annat, där är sjukfrånvaron lägst i åldern 35–44 år.

KVINNOR OFTARE HEMMA MED BARN

Genomsnittlig andel frånvarande för att ta hand om barn per vecka efter kön och ålder, 2014. Procent av sysselsatta

Frånvaro från arbetet för att ta hand om barn är vanligare bland kvinnor än män. För kvinnor är det vanligast i åldern 25–34 år och för män i åldern 35–44 år.

Kvinnor är i större utsträckning än män frånvarande på grund av sjukdom och för att ta hand om barn.

Precis som att frånvaron ser olika ut beroende på ålder skiljer sig också mönstret åt mellan män och kvinnor. Detta är särskilt tydligt när det kommer till sjukfrånvaro och frånvaro för att ta hand om barn.

KVINNOR ÄR I STÖRRE UTSTRÄCKNING än män frånvarande på grund av sjukdom och för att ta hand om barn. Men skillnaderna varierar beroende på vilken åldersgrupp som undersöks. För personer mellan 16 och 24 år är skillnaderna mellan könen till exempel relativt små.

När det gäller sjukfrånvaro är det bland kvinnor vanligare med sjukfrånvaro ju äldre man är. Sjukfrånvaron är lägst i åldersgruppen 16–24 år och högst i gruppen 55–64 år. Bland män däremot är sjukfrånvaron som lägst i åldersgruppen 35–44 år. De är alltså i mindre utsträckning än både yngre och äldre män frånvarande på grund

av sjukdom. Precis som bland kvinnor är andelen sjukfrånvarande bland män som högst i åldersgruppen 55–64 år. Sjukfrånvaron är dock högre bland kvinnor än bland män i alla åldersgrupper.

Frånvaro för att ta hand om barn är också vanligare bland kvinnor än bland män. En åldersuppdelning visar att det bland män är som vanligast i åldersgruppen 35–44 år då nära 6 procent är frånvarande hela eller delar av veckan av detta skäl. Bland kvinnor är det istället vanligast i åldern 25–34 år där nära 15 procent är frånvarande för att ta hand om barn. Att frånvaro för att ta hand om barn är vanligast i olika åldrar bland kvinnor och män kan bero på att män i genomsnitt är ett par år äldre än kvinnor då de får barn.

FÖR ATT FÖRKLARA varför frånvaromönstret i olika åldersgrupper ser olika ut för kvin-

FAKTA

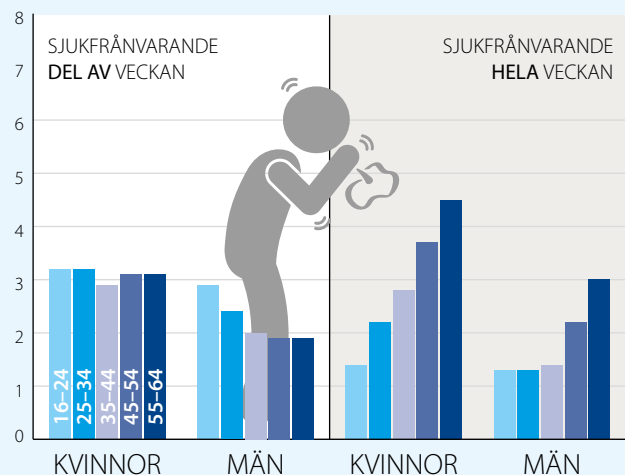
Artikeln bygger på uppgifter från Arbetskraftsundersökningarna (AKU) år 2014. www.scb.se/aku

I AKU ställs frågor om frånvaro på grund av olika avtals- och regelmässiga skäl så som till exempel semester eller sjukfrånvaro. Frånvaro räknas redan från första timmens frånvaro.

nor och män kan frånvaron delas in efter om man är frånvarande hela veckan eller en del av veckan. Att vara frånvarande en del av veckan på grund av sjukdom är bland kvinnor ungefär lika vanligt i alla åldersgrupper, medan det bland män minskar med åldern och är som lägst i åldersgruppen 55–64 år. Att vara frånvarande hela veckan på grund av sjukdom ökar successivt och redan från 25–34 års ålder bland

ÄLDRE SJUKFRÅNVARANDE LÄNGRE PERIODER

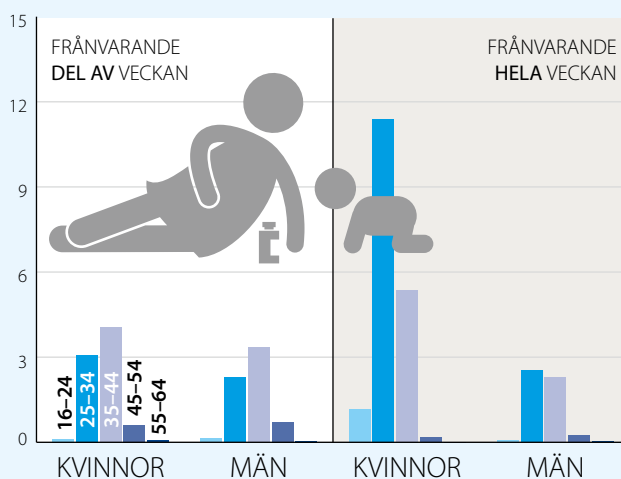
Genomsnittlig andel sjukfrånvarande per vecka efter kön och ålder och frånvaro hela eller delar av veckan, 2014. Procent av sysselsatta

Att vara frånvarande en del av veckan pga. sjukdom är bland kvinnor ungefär lika vanligt i alla åldrar medan det bland män minskar med åldern.

KVINNOR HEMMA MED BARN LÄNGRE PERIODER

Genomsnittlig andel frånvarande för att ta hand om barn per vecka efter kön, ålder och frånvaro hela eller delar av veckan, 2014. Procent av sysselsatta

När det gäller frånvaro för att ta hand om barn är det framför allt frånvaro under hela veckan som är vanligare bland kvinnor än bland män. För kortare frånvaro är skillnaden mellan könen mindre.

FRÅNVARANDE HELA VECKAN: personer som var sysselsatta men som inte arbetade ens en timme under referensveckan.

FRÅNVARANDE DELAR AV VECKAN: sysselsatta som arbetat minst en timme under referensveckan men mindre än den överenskomna/genomsnittliga arbetstiden.

kvinnor medan ökningen kommer först från gruppen 45-54 år bland män. Sammantaget gör detta att den totala sjukfrånvaron ökar för varje åldersgrupp bland kvinnor medan det bland män totalt sett är lägst sjukfrånvaro i åldern 35-44 år.

När motsvarande indelning görs av frånvaro för att ta hand om barn blir det tydligt att det är frånvaro under hela veckan som förklarar den stora skillnaden mellan kvinnor och män. När det gäller kortare frånvaro är skillnaden mellan könen mindre, även om också denna typ av frånvaro är något högre bland kvinnor. En förklaring till detta är sannolikt att skillnaden mellan könen i uttag av tillfällig föräldrapenning, VAB, är mindre än skillnaden i uttag av föräldraledighet som ofta sker under längre perioder. ■

→ LÄS MER

I rapporten **Frånvaromönster – annorlunda under mästerskap?** beskrivs hur frånvaron från arbetet ser ut bland sysselsatta i åldern 16-64 år. Frånvaron delas in efter skäl till frånvaro, exempelvis semester, sjukdom, föräldraledighet eller vård av barn (VAB). Jämförelser görs mellan kvinnor och män, olika åldersgrupper, familjetyp samt mellan inrikes och utrikes födda. Utöver att beskriva frånvaron generellt analyseras också om frånvaron ändras under veckor då olika sportevenemang så som fotbolls-VM eller EM och OS pågår.

Gabrielle Larsson arbetar med och Anna Broman arbetade fram till hösten 2015 med arbetskraftsundersökningar på SCB.

Gabrielle Larsson

08-506 940 72
gabrielle.larsson@scb.se

Minoritetsregeringar är regel snarare än undantag i Sverige. Det innebär att små partier utanför blockpolitiken kan bli vågmästare. Men det är inte självklart att det leder till politiskt inflytande.

Vågmästare i svensk politik

Svensk parlamentarism karaktäriseras av minoritetsstyre. Det innebär att den styrande makten inte behöver vila på en majoritet av de tillsatta mandaten. Studerar vi svenska regeringar i ett historiskt perspektiv kan vi snabbt konstatera att minoritetsregeringar är betydligt vanligare än majoritetsregeringar. Tio av de tretton senaste regeringar som tillsatts efter ett riksdagsval har varit minoritetsregeringar. En bidragande orsak till detta är att en regering vid bildandet inte behöver ha stöd av en absolut majoritet i riksdagen (det vill säga mer än 50 procent av riksdagsledamöternas röster). Det räcker att fler röstar för än emot. Det kallas negativ parlamentarism och är en central del i den regeringsform som trädde i kraft 1974.

BEGREPPET VÅGMÄSTARE i ett politiskt sammanhang kommer från 1920-talet. Då användes det för att

beskriva Frisinnade folkpartiets partiledare Carl Gustav Ekman som trots partiets relativa litenhet lyckades få igenom sin politik. Han utsågs till regeringschef vid två tillfällen under en tid då Socialdemokraterna och Högerpartiet (numera Moderaterna) dominerande svensk politik. Begreppet i dess ursprungliga betydelse inbegrep ett stort mått av politisk förhandlingsförmåga. Över tid har begreppet vågmästare fått en mer generell innebörd.

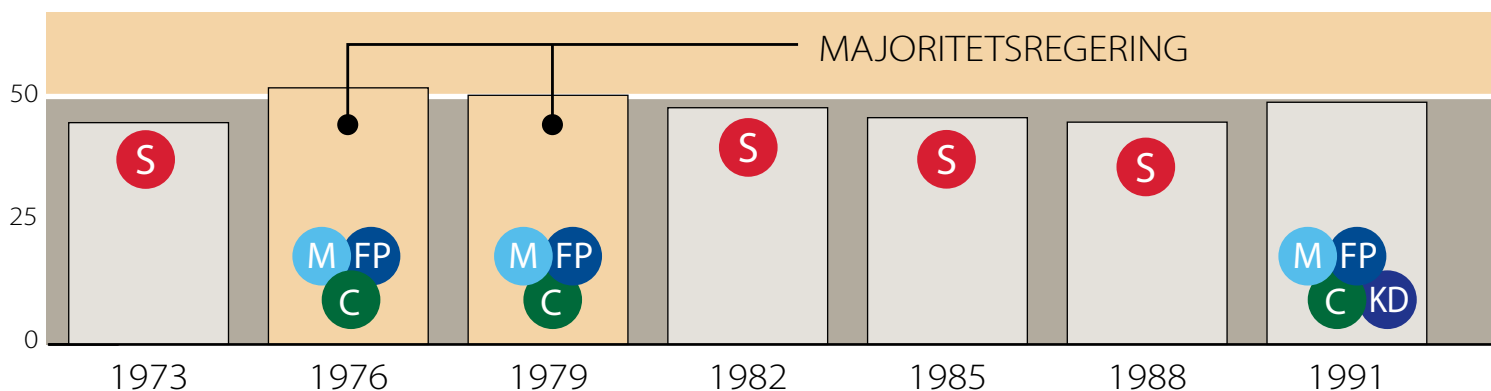
Minoritetsregeringar behöver ofta stöd från andra partier för att försäkra sig om en majoritet för sina lagförslag. Detta gör att mindre partier, som inte är fast förankrade i blockpolitiken, kan få ett stort inflytande – de kallas för vågmästare. På senare tid är det framförallt tre partier som haft den rollen på riksplaneln. →

Tio av de tretton senaste regeringar som tillsatts efter ett riksdagsval har varit minoritetsregeringar.

VANLIGAST MED MINORITETSREGERING

Regeringstyp, regeringsbärande parti/partier och andel mandat i riksdagen, från 1973 till 2014

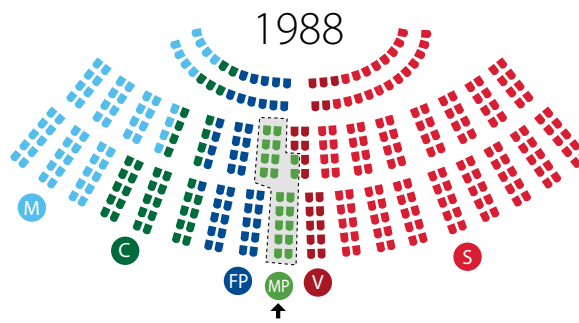

MILJÖPARTIET – ETT GRÄSROTPARTI MED VÅGMÄSTARAMBITIONER

MP När Miljöpartiet gjorde entré i riksdagsvalet 1988 deklarerade de att det varken var ett höger- eller ett vänsterparti. Därmed öppnade de upp för samarbeten med både det borgerliga och det socialistiska blocket och benämndes som en potentiell vågmästare. Efter valet bildade Socialdemokraterna en minoritetsregering. Miljöpartiets stöd räckte för att ge regeringen majoritet i riksdagen. Men däremot inte för den borgerliga oppositionen. Därmed blev Miljöpartiets roll som vågmästare i praktiken begränsad.

S BILDADE MINORITETSREGERING

Fördelning av antal mandat i riksdagen per parti, 1988

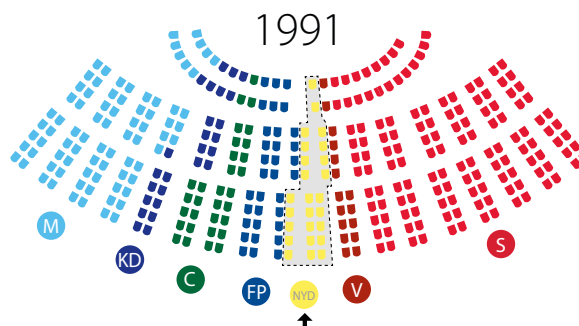

NY DEMOKRATI – EN TUNGA PÅ DEN BORGERLIGA VÅGSKÅLEN

NYD I valet 1991 kom det då nybildade partiet Ny Demokrati in i riksdagen. Partiet hade en tydlig högerprägel, men partiledarna Ian Wachtmeister och Bert Karlsson blev inte ministrar i Carl Bildts borgerliga regering. Ny Demokrati valde ändå att stötja regeringen i de flesta frågor. Eftersom partiets 25 mandat utgjorde tungan på vågen vid voteringar i plenisalen kom de att omnämnas som vågmästare i debatten.

M, KD, C OCH FP BILDADE MINORITETSREGERING

Fördelning av antal mandat i riksdagen per parti, 1991

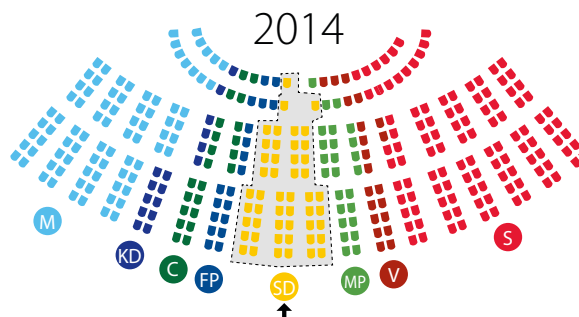
SVERIGEDEMOKRATERNA OCH DECEMBER-ÖVERENSKOMMELSEN

SD Det tredje parti som på senare tid ofta kommit att kallas vågmästare är Sverigedemokraterna. Efter valet 2014 uppstod ett nytt läge i svensk politik. Egentligen var det inte väsensskilt från situationen efter valet 2010, eftersom allianspartierna tillsammans med Sverigedemokraterna hade en majoritet i riksdagen. En skillnad var dock att oppositionen – Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet – nu hade fler mandat än allianspartierna. Av den anledningen fick Stefan Löfven förtroendet att bilda regering.

Efter hot om nyval och för att hindra Sverigedemokraternas försök att utlösa en regeringskris slöts under de sista dagarna av 2014 decemberöverenskommelsen. I praktiken gick den ut på att partierna bakom överenskommelsen lovade att inte fälla regeringens budgetpropositioner med Sverigedemokraternas hjälp. Men överenskommelsen, som var tänkt att sträcka sig in i nästa mandatperiod, varade endast i tio månader.

S OCH MP BILDADE MINORITETSREGERING

Fördelning av antal mandat i riksdagen per parti, 2014

I november 2015 bytte Folkpartiet namn till Liberalerna. Här används den tidigare partibeteckningen, FP.

BEGREPP

Vågmästare

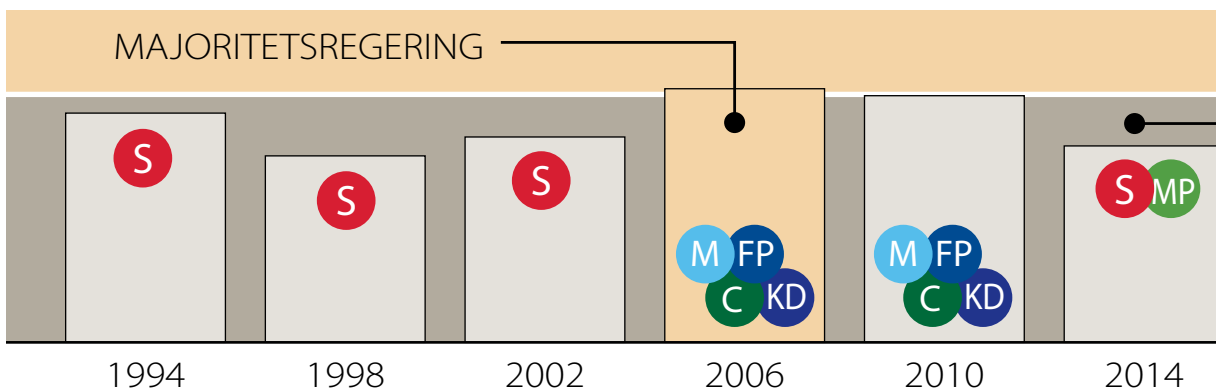
Den första definitionen härrör från 1500-talet och anspelar på den som förestod en offentlig våg. När begreppet på 1920-talet lanserades inom politiken avsågs ett stort mått av politisk manövringsförmåga. Över tid har begreppet kommit att användas alltmer generellt om partier som inte har en tydlig hemvist inom blockpolitiken men som kan avgöra en votering.

Tungan på vågen

Det finns olika tolkningar av ursprunget. Vissa menar att det betyder tyngden på vågen. Andra att det anspelar på äldre vågars tunga som visade på jämviktsläge mellan två vågskålar. Begreppet anspelar på partier vars mandat kan fälla avgörande mellan två sidor. I praktiken har begreppet blivit alltmer liktydigt med vågmästare efter att definitionen av det begreppet har fått en vidgad betydelse.

Jonas Olofsson

arbetar med demokratistatistik på SCB
08-506 947 18
jonas.olofsson@scb.se

MINORITETSREGERING

KÄLLA

Tungan på Vågen: Vågmästare och balanspartier
Red. Jenny Björkman & Björn Fjæstad

Många tjänstemän bland 100-åringarna

En jämförelse av personer födda åren 1910–1914 visar att de som blivit 100 år eller äldre oftare än andra tillhörde ett tjänstemannahushåll. Andelen gifta var också större bland de mest långlivade. Mer än 80 procent av dem som blev 100 år var kvinnor.

5 AV 6 HUNDRAÅRINGAR ÄR KVINNOR

Antal 100+-åringar 1968–2014 samt prognos för åren 2015–2060

antal personer

8 000

7 000

6 000

5 000

4 000

3 000

2 000

1 000

0

Antalet personer som är 100 år eller äldre väntas fortsätta att öka.

1970 1980 1990 2000 2010 2020 2030 2040 2050 2060

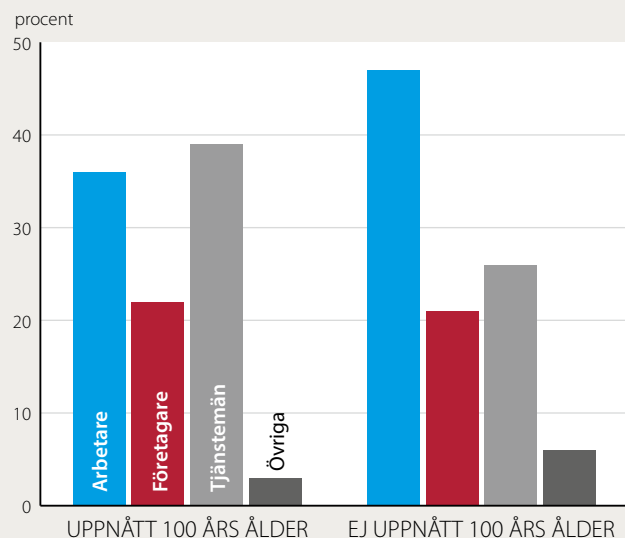

Medellivslängden ökar stadigt, vilket har lett till en ökad andel äldre i befolkningen. Sedan år 1960 har den förväntade medellivslängden för både män och kvinnor ökat med ungefär 10 år. Idag är den drygt 80 år för män och 84 år för kvinnor. Den förväntade medellivslängden har ökat kontinuerligt sedan mer än 160 år tillbaka. Ökningen av medellivslängden berodde tidigare främst på minskad barnadödlighet, men

sedan 1950-talet för kvinnor och sedan 1980-talet även för män, är orsaken till största delen en minskad dödlighet i de högre åldrarna. Nedgången i dödlighet har lett till att antalet hundraåringar har ökat närmast exponentiellt de senaste decennierna. Enligt prognosen för åren 2015–2060 kommer det att finnas fler än tre gånger så många kvinnor över hundra år 2060 och nästan tio gånger fler män över hundra jämfört med idag.

FLER TJÄNSTEMÄN BLAND 100-ÅRINGARNA

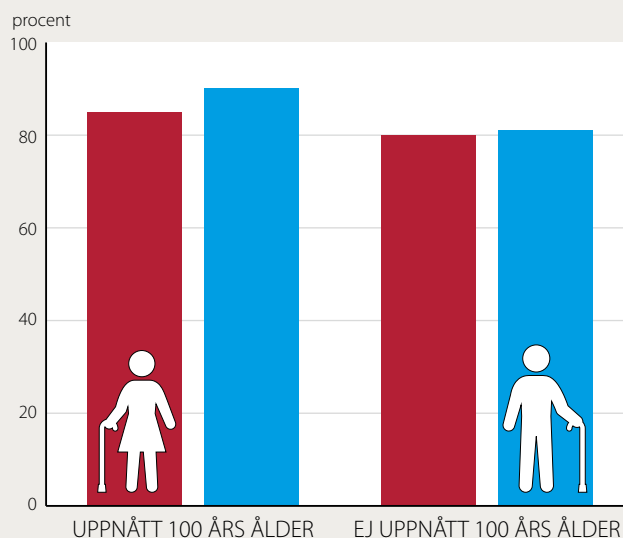
Personer födda 1910–1914 efter socioekonomisk ställning år 1960

Nästan 40 procent av "100-åringarna" tillhörde ett tjänstemannahushåll 1960. Bland dem som inte blev 100 år var andelen 25 procent.

FLER 100-ÅRINGAR GIFTA 1960

Andelen gifta 1960 bland personer födda åren 1910–1914

90 procent av de hundraåriga männen var gifta 1960, jämfört med 81 procent bland övriga män.

EN STUDIE av italienska kvinnor och män som blivit hundra år eller äldre i provinsen Nuoro på Sardinien visar att dessa, speciellt kvinnor, över lag fått färre barn än de som inte blivit lika gamla. De har också fått barn vid en högre ålder. Det är intressant att undersöka om det även bland svenska hundraåringar finns utmärkande drag som gör att de skiljer sig från dem som inte blivit lika gamla.

FOLK- OCH BOSTADSRÄKNINGEN 1960 har använts för att undersöka eventuella mönster och skillnader för personer födda 1910–1914 mellan dem som har blivit hundra år eller äldre och dem som avlidit innan de nått denna ålder. Cirka 1 procent av kvinnorna och drygt 0,2 procent av männen födda dessa år har upplevt sin hundraårsdag.

Socioekonomisk status skiljer sig tydligast åt mellan de två grupperna. Nästan 40 procent av hundraåringarna var tjänstemän år 1960, jämfört med 25 procent av dem som inte blev hundra år. Fördelningen ser ungefär likadan ut för kvinnor och män, men det är värt att påpeka att endast omkring 35 procent av kvinnorna födda 1910–1914 arbetade år 1960. Det gällde både bland dem som senare uppnått hundra års ålder och bland de som inte blivit hundra år. För gifta kvinnor som inte själva arbetade var det manns yrke som bestämde även hustruns socioekonomiska ställning. Bland kvinnor som själ-

va förvärvsarbetade 1960 var det något vanligare att de som blev 100 år hade ett tjänstemannayrke, och i hushåll där kvinnan inte arbetade var det en större andel både kvinnor och män som blev 100 år i hushåll där mannen hade ett tjänstemannayrke.

ANDELEN GIFTA år 1960 var högre för både män och kvinnor som blev 100 år eller äldre. Det var störst skillnad i andel gifta bland männen. Det var 90 procent av de hundraåriga männen som var gifta 1960, jämfört med 81 procent av männen som inte blev hundra år. Studier visar att välmående och hög ålder gynnas av äktenskap, och män gynnas generellt mer än kvinnor. Skillnaden mellan andelen gifta bland hundraåriga män och kvinnor kan till viss del förklaras av att 4 procent av de hundraåriga kvinnorna var änkor 1960, medan 2 procent av de hundraåriga männen var änklingsar.

Både kvinnor och män som blivit hundra år har fått barn i högre utsträckning än de som inte blivit hundra år. Detta hänger samman med den högre andelen gifta. För de kvinnor som fått barn var ålder vid första barnets födelse i genomsnitt något högre för kvinnor som blev hundra år än för andra. De kvinnor som blev hundra år fick sitt första barn nästan ett år senare i livet än de som inte blev hundra. ■

FAKTA

Uppgifter för personer födda åren 1910–1914 i Folk- och bostadsräkningen 1960 har kompletterats med uppgifter om barnafödande och om de uppnått 100 års ålder. Endast personer födda i Sverige ingår. År 1960 fanns drygt en halv miljon individer födda åren 1910–1914, varav cirka 4 500 personer blev hundra år eller äldre.

Cajsa Krabbe

Praktikant inom demografi på SCB

Kontaktperson
Karin Lundström
08-506 941 87

karin.lundstrom@scb.se

Lång utbildning förlänger livet

Foto: Mats Andrién, Scandinav

Personer med hög utbildning lever i genomsnitt längre än de som inte studerat lika länge. De som idag har en eftergymnasial utbildning beräknas bli i genomsnitt fyra år äldre än de som endast har grundskoleutbildning.

Vid folk- och bostadsräkningen 1970 fanns i befolkningen en miljon personer som var födda 1911–1920. Nu vet vi hur många av dem som överlevde till hög ålder. Andelen som blev 85 år skiljde sig påtagligt mellan grupper med olika utbildningsnivå.

Av kvinnorna med eftergymnasial utbildning blev 56 procent 85 år eller äldre, jämfört med 50 procent av dem som hade gymnasial utbildning och 44 procent av dem som hade förgymnasial utbildning. Bland männen fanns liknande skillnader. Skillnaden i överlevnad var dock större mellan könen än mellan utbildningsgrupperna. Andelen som blev 85 år eller äldre var väsentligt högre för kvinnorna med lägst utbildning än för de högst utbildade männen. Av dem blev 36 procent 85 år eller äldre.

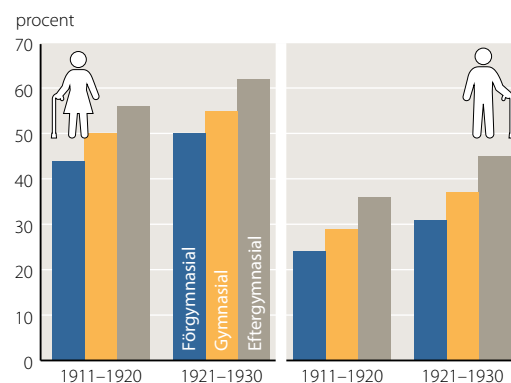
I GENERATIONEN FÖDDA 1921–1930 har andelen som blivit äldre ökat, men skillnader i överlevnad mellan utbildningsgrupperna finns kvar. Bland männen är skillnaderna mellan utbildningsgrupperna större medan de är ungefär de samma för kvinnorna jämfört med den äldre generationen.

Utbildningen i sig är sannolikt inte orsak till att personer med högre utbildning blivit äldre än

personer med kortare utbildning, även om det är möjligt att utbildningen främjat en hälsosammare livsstil. Däremot har personer med högre utbildning troligen i lägre grad utsatts för risker i form av hälsovådlig arbetsmiljö och olycksfall i arbetet. Dessutom kan hälsoproblem i ungdomen ha gjort att vissa personer varken utbildat sig eller uppnått hög ålder. ■

HÖGUTBILDADE KVINNOR BLEV ÄLDST

Andel personer födda åren 1911–1930 som uppnått 60 års ålder och sedan överlevt till minst 85 års ålder* efter kön och utbildning år 1970

*Födda 1930 ska ha överlevt till 84 års ålder.

→ Uppgifterna avser personer som besvarat frågan om utbildning i folk- och bostadsräkningen 1970 och enligt folkbokföringen antingen avlidit eller bodde i Sverige vid utgången av år 2014. För att få jämförbarhet mellan födelseårsgrupperna har personer som avlidit före 60 års ålder uteslutits.

Kenny Petersson

arbetar med utbildningsstatistik på SCB
019-17 65 62
kenny.petersson@scb.se

De naturliga efternamnen

Efternamn med naturinslag är mycket vanliga. Mer än en tredjedel av svenskarna heter något som anspelar på träd, djur, vattendrag eller andra saker i naturen. I några kommuner i Norrland har 60 procent av invånarna naturnamn.

Knappt 2,7 miljoner av svenskarna har efternamn som slutar på -son. Det har sin historiska grund i det som kallas patronymikon, vilket innebar att barnen ärvde sin fars förnamn som efternamn. Om fadern exempelvis hette Hans Andersson fick söner heta Hansson och döttrarna Hansdotter. Vid slutet av 1800-talet övergavs successivt detta efternamnsskick till förmån för det vi nu betraktar som vanligt, det vill säga att barn övertar föräldrarnas efternamn utan ändring. Ungefär samtidigt började kvinnor ta mannens efternamn vid giftermål, vilket förklarar varför

3,4

miljoner personer har efternamn med anknytning till naturen.

namnen med ändelsen -dotter nästan försvann. Av de 100 vanligaste efternamnen i befolkningen är 41 son-namn och det första icke-son-namnet, Lindberg, ligger på plats 17.

ÄVEN OM SON-NAMNEN ÄR VANLIGA är det ännu fler, 3,4 miljoner eller 35 procent, som har namn med anknytning till naturen. Dessa natur- eller borgarnamn började bli vanliga under 1700-talet. Adeln använde under 1600-talet namn med vapensköldar som förebild, till exempel Anckarswärd eller Gyllenstierna. Borgarna inspirerades av detta men adels- →

MÅNGA NAMN BESTÅR AV TVÅ NATURORD

De vanligaste naturnamnen 2014. Antal personer

Tvåledade namn med naturord i båda leden		Enledade naturnamn	
Lindberg	27 600	Berg	21 600
Lindström	25 000	Lind	20 100
Lindqvist	23 000	Holm	14 300
Lindgren	22 900	Björk	14 100
Bergström	21 200	Lund	10 800
Lundberg	21 200	Ström	10 600
Lundgren	20 600	Falk	9 800
Lundqvist	20 100	Ek	9 400
Berglund	19 200	Blom	9 000
Sandberg	17 700	Dahl	8 500

Lindberg är det vanligaste naturnamnet. Även andra kombinationer med Lind förekommer ofta i efternamn. Olika stavningar ingår och namnen redovisas med den vanligaste stavningen.

namnen ansågs ”reserverade” och man valde istället namn från naturen eller den ort man härstammade från. Under 1800-talet blev det också vanligt att byta från ett son-namn till ett naturnamn i samband med flytt från land till stad eller vid utvandring.

Gränsdragningen för naturnamn är svår. Här har vi tagit med alla namn där minst ett namnled har anknytning till naturen. Bland naturnamnen ingår djur (Björnfot, Falkman), träd (Ekman, Syrén) och blommor (Roos). Båda namnleden i Liljehök är därmed kvalificerade för gruppen naturnamn trots att namnet har sina rötter i adeln. Olika namn som anspelar på vatten (Sjö, Sund, Damm) inkluderas också.

Naturnamnen är ofta tvåledade med naturord i både förled och slutled. De korta enledade namnen är också vanliga medan treledade knappast förekommer alls.

Det är också vanligt med tvåledade namn där den ena leden inte har någon naturkoppling. Nyström, Söderlund och Sundman är sådana exempel. Ny- är vanligt som förled och likaså de fyra väderstrecken, medan -man är vanligt som slutled.

DET ÖVERLÄGSET MEST VANLIGA FÖRLEDET bland naturnamnen är Lind- och lika dominerande bland slutleden är -berg. Det är därmed ingen slump att Lindberg är det vanligaste naturnamnet. Andra vanliga förled är Berg, Ek, Lund och Sjö. Förutom -berg är -gren, -kvist, -lund och -ström vanliga som slutled.

Vissa vanliga naturnamn har onaturliga eller ologiska kombinationer. Några Granlöv, Lindbäckar, Sandgrenar och Rosberg hittar man ju knappast i naturen. Variationsmöjligheterna är närmast oändliga: kombinationerna Grottfors, Marksund, Skogstjärn och Åsbacke är redan upptagna medan Lindlund, Markestrand, Stamsten och Törnstig fortfarande är lediga.

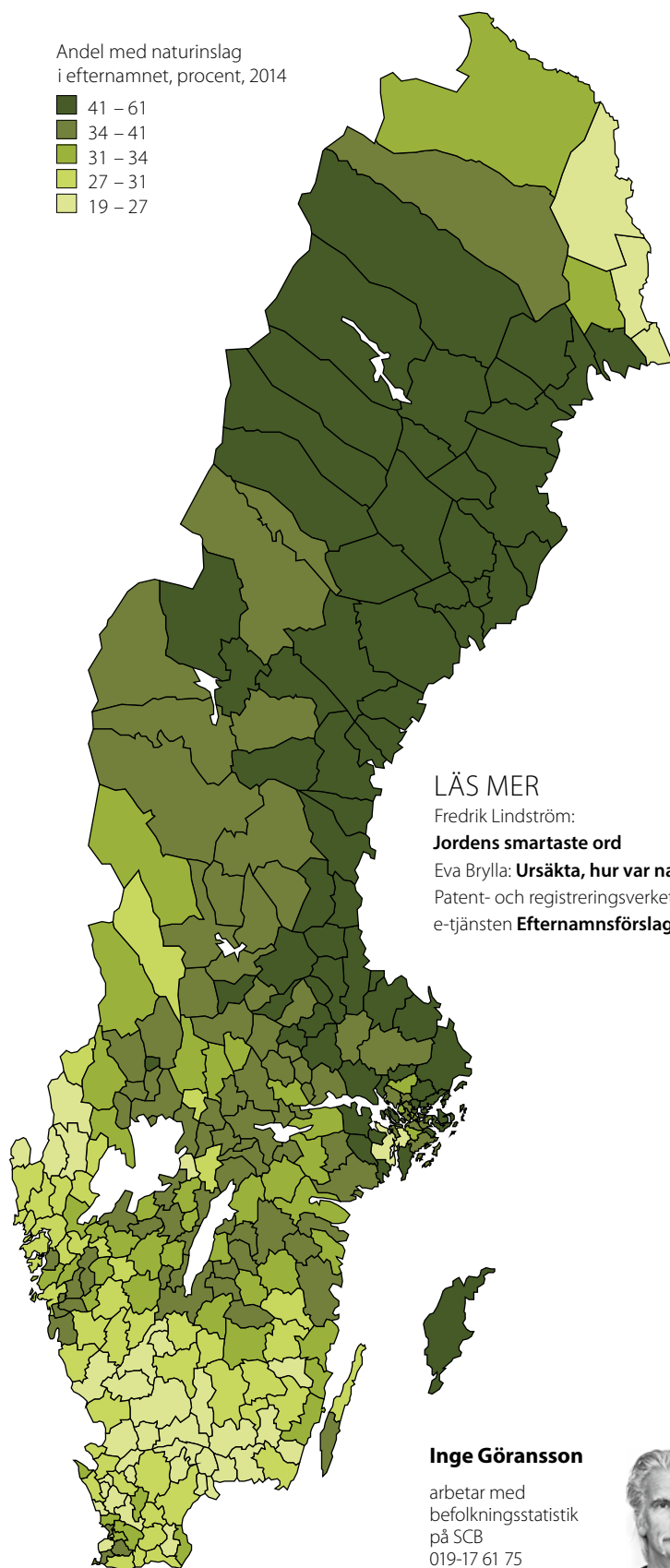
NATURNAMNEN ÄR VANLIGAST I NORRA SVERIGE. I Malå, Arvidsjaur och Skellefteå har cirka 60 procent av befolkningen naturnamn. Kommunerna på tio-i-topp-listan över naturnamn ligger alla i Norrland, och på 30-i-topp är det bara Ekerö, Vaxholm och Värmdö som inte tillhör Norrlandslänet.

Omvänt är naturnamn förhållandevis ovanliga i söder. I Skåne, Blekinge, Halland, Västra Götaland och Smålandslänet har omkring 30 procent eller färre av invånarna naturnamn. Olofström har allra lägst andel med knappt 20 procent. Men Haparanda, Övertorneå och Botkyrka har också låga andelar. I de två förstnämnda kommunerna har många personer finländska namn, och i Botkyrka har många utomnordisk bakgrund. Även utländska namn kan ha naturanknytning, men det har inte tagits hänsyn till här. ■

Naturnamnen är ofta tvåledade med naturord i både förled och slutled.

NATURLIGA NAMN VANLIGAST I NORR

Andra typer av efternamn

Vid sidan om son-namnen och naturnamnen finns andra grupperingar av efternamn som också är förhållandevis vanliga.

Soldatnamnen förknippar vi oftast med lämpliga soldategenskaper som Käck och Rask eller med de mera militära Klinga och Lantz, men även naturnära namn som Ask, Berg och Grahn kan i vissa fall vara soldatnamn.

Andra vanliga efternamnstyper är de **latiniserade** (Wallenius) och de **grekiskinspirerade** (Leander) som båda blev vanliga inom prästerskapet under 1600-talet.

Under **1700-talet** hämtades inspiration från Frankrike med ändelser på -in eller -en (Dalin, Franzén). Många namn som börjar på Ny- (Nyman efter Neumann) eller slutar på -er (Linder) har tyskt ursprung. Hantverksnamnen som är vanliga i vissa delar av Europa, som engelskans Taylor och tyskans Schneider (skräddare) slog däremot aldrig igenom i Sverige. Hantverkarna tog naturnamn istället, gärna med Lind- som förled.

Landets 1,6 miljoner **utrikes födda** personer bildar också en stor och växande namngrupp. Mohamed, Ali, Ahmed och Hassan är de vanligaste efternamnen bland utrikes födda.

Så vanligt är namnet

HUR MÅNGA HETER ...?

Sök för- eller efternamn

Skriv namnet här

På SCB:s webbplats finns tjänsten **Namnsök** där man kan skriva in ett namn och få svar på hur många som har detta namn.

Är det statistiskt säkerställt?

Vid jämförelser mellan olika värden i statistiken talas om statistiskt säkerställda skillnader. Det är skillnader som troligen inte bara kan förklaras av slumpen.

Uttrycket *statistiskt säkerställd* används ibland lite vagt om

statistiska undersökningar. Exempelvis kan resultaten i en undersökning sägas vara statistiskt säkerställda. Det man då kanske vill förmedla är att statistiken är av hög kvalitet eller håller för intressanta slutsatser.

Men uttrycket statistiskt säkerställd handlar inte direkt om statistikens kvalitet, utan om säkerheten i jämförelser mellan olika värden. Ett exempel på en jämförelse är förändringen mellan två tidpunkter i hur stor andel som säger sig vilja rösta på ett politiskt parti.

SKILLNADEN mellan två värden i statistiken kan antingen bero på en skillnad i verkligheten, eller på olika typer av osäkerhet i undersökningen. Om resultatet kan tydas som en skillnad i verkligheten sägs att skillnaden

är *statistiskt säkerställd*. Ordet säkerställd är lite missvisande, eftersom det alltid finns en osäkerhet kvar huruvida skillnaden är verklig eller inte. Synonymer till statistiskt säkerställd är *statistiskt signifikant* och *inte inom felmarginalen*.

Ett vanligt sammanhang där uttrycket statistiskt säkerställd används är vid urvalsundersökningar. När statistiken grundas på ett urval uppstår en slumpmässig urvalsosäkerhet. Storleken på denna osäkerhet kan uppskattas från datamaterialet med hänsyn till de urvals- och beräkningsmetoder som har använts. Den uppskattade osäkerheten anges med en felmarginal (osäkerhetsmarginal, osäkerhetstal). Ett konfidensintervall (osäkerhetsintervall) redovisas ofta som statistikvärdet plus/minus felmarginalen.

KONFIDENSINTERVALL kan ha olika konfidensgrad. Inom

Det är inte ovanligt att skillnader som inte är statistiskt säkerställda analyseras och kommenteras i media.

samhällsstatistik används ofta 95 procents konfidensgrad. Det innebär att konfidensintervallet med 95 procents säkerhet har "träffat rätt" och ligger så att det innehåller det "sanna" värdet. Det "sanna" värdet är då det värde som man skulle ha fått om man frågat alla i populationen och inte enbart

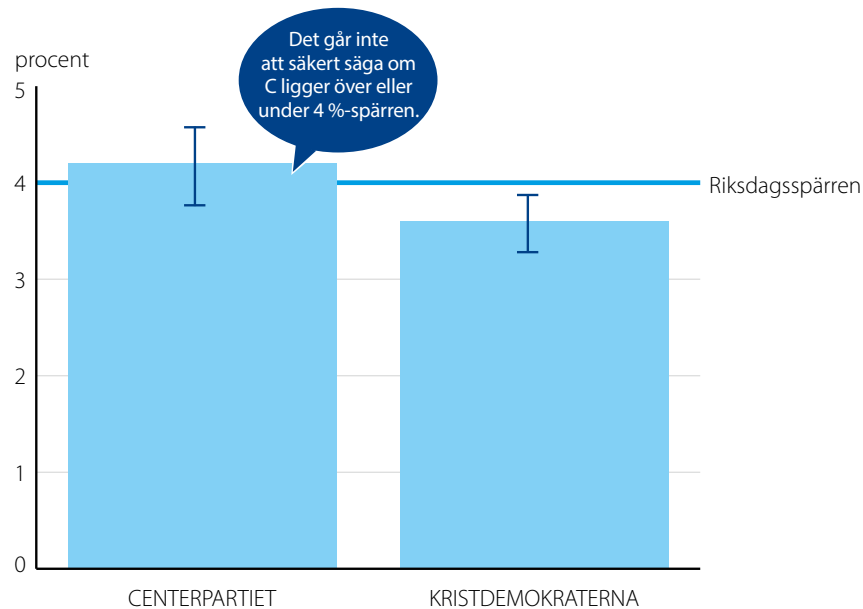
ett urval. Man låtsas då inte om systematiska avvikelser som kan vara orsakade av bortfall eller annat. I det långa loppet när man jämför i många olika fall är det alltså i ett fall av tjugo som man inte träffar rätt.

Om en skillnad är större än felmarginalen (för skillnaden), är skillnaden statistiskt säkerställd på risknivån 5 procent. Det är då mindre än 5 procents risk att slutsatsen om en verklig skillnad är fel, det vill säga att den observerade skillnaden kan förklaras enbart av slumpen. Det som är "säkerställt" är att det finns en skillnad, inte storleken på skillnaden.

HUR STOR SKILLNADEN mellan två värden ska vara för att kunna kallas statistiskt säkerställd beror på felmarginalens storlek. Denna beror i sin tur, vid en given konfidensgrad, på urvalets storlek samt på urvals- och beräkningsmetoder. Ju

ÖVER ELLER UNDER SPÄRREN TILL RIKSDAGEN?

Andelsskattning och konfidensintervall för valresultatet "om det varit val i dag" för Centerpartiet och Kristdemokraterna. Partisympatiundersökningen maj 2013

I maj 2013 uppskattades valresultatet för Centerpartiet till $4,2 \pm 0,4$ procent. Konfidensintervallet går alltså från 3,8 till 4,6 procent. Det går inte att säkert säga om partiet ligger över eller under riksdagsspärren på 4 procent. Skattningen för Kristdemokraterna, $3,6 \pm 0,3$ procent, ligger under spärren till riksdagen.

större urvalet är, desto mindre skillnader kan bli statistiskt säkerställda.

Ett exempel kan tas från SCB:s Partisympatiundersökning. I maj 2013 uppskattades valresultatet "om det varit val i dag" till 4,2 procent för Centerpartiet och 3,6 procent för Kristdemokraterna. I förhållande till fyraprocentsspärren för att vara med i riksdagen ligger alltså Centerpartiet ovanför och Kristdemokraterna nedanför.

Men här blir felmarginerna viktiga. Konfidensintervallen är $4,2 \pm 0,4$ för Centerpartiet och $3,6 \pm 0,3$ för Kristdemokraterna. Man ser att spärren på 4 procent ligger inom intervallet för Centerpartiet. Det betyder att det inte är statistiskt säkerställt att Centerpartiet ligger över (eller under) spärren på 4 procent. För Kristdemokraterna är det däremot statistiskt säkerställt att partiet ligger under spärren.

KONFIDENSINTERVALL och uttalanden om statistiskt säkerställda skillnader kan inge en falsk känsla av säkerhet och bör tolkas med försiktighet. Man kan i exemplet ovan inte vara helt säker på att Kristdemokraterna ligger under fyraprocentsspärren i verkligheten.

Det finns osäkerhet som inte omfattas av felmarginaler och konfidensintervall. Det kan handla om systematiska fel som uppstår genom att inte alla av dem som ingår i urvalet svarar (bortfallsosäkerhet), eller osäkerhet i själva svaren. Att svara i en undersökning är trots allt inte samma sak som att rösta.

DET HÖR OCKSÅ TILL SAKEN att förändringar kan ackumuleras och bli säkrare. I Partisympatiundersökningen minskade Centerpartiet från 4,7 till 4,4 procent mellan maj och november 2012. Skillnaden var inte statistiskt säkerställd. Även

mellan november 2012 och maj 2013 minskade Centerpartiet, från 4,4 till 4,2 procent. Inte heller den skillnaden var statistiskt säkerställd. Att det är en nedgång mellan maj 2012 och maj 2013 är däremot statistiskt säkerställt.

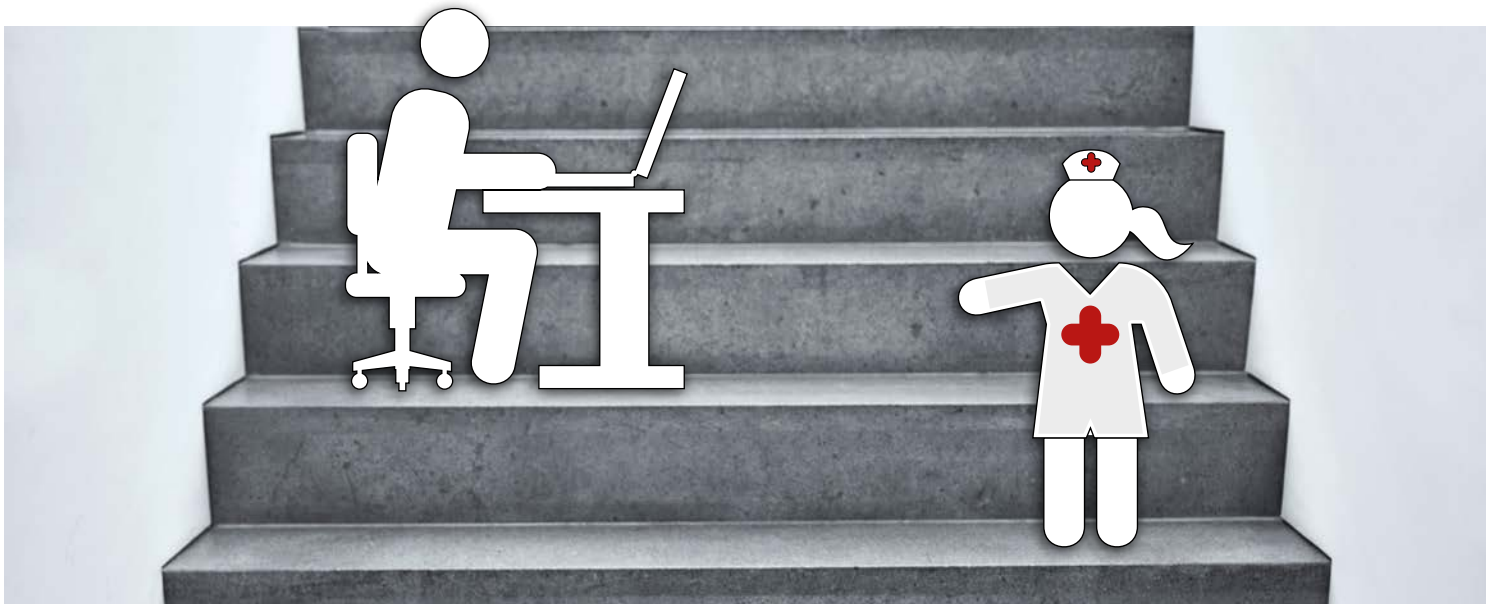
Det är inte ovanligt att skillnader som *inte* är statistiskt säkerställda analyseras och kommenteras i media. För exempelvis undersökningar om partisympatier kan det handla om att kommentera en uppgång för ett visst politiskt parti, vilket parti som är störst eller om ett parti ligger under fyraprocentsspärren. Det är dock vanskligt att dra slutsatser utifrån skillnader som inte är statistiskt säkerställda, eftersom dessa mycket väl kan bero på slumpen. ■

Jörgen Brewitz

arbetar med undersökningsdesign på SCB
019-17 64 99
jorgen.brewitz@scb.se

Med små steg mot ekonomisk jämställdhet

Fler kvinnor än män har eftergymnasial utbildning. Trots det har kvinnor lägre lön, lägre inkomst och lägre pension än män. Skillnaderna har dock minskat under 2000-talet.

» Regeringens övergripande jämställdhetspolitiska mål är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det jämställdhetspolitiska målet har fyra delmål. Ett av dessa är ekonomisk jämställdhet, vilket innebär att kvinnor och män ska ha samma möjlighet och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.

Den utbildning man har lägger grunden till förutsättningarna att vara ekonomiskt självständig. Allt fler väljer att studera på högskola och utbildningsnivån har höjts kraftigt under 2000-talet, i synnerhet för kvinnor. År 2000 hade 36 procent av kvinnorna och 31 procent av männen i åldersgruppen 25–44 år en eftergymnasial utbildning. År 2013 hade andelar-

” Att kvinnor och män arbetar inom olika yrken är en viktig orsak till de löneskillnader som finns mellan könen.

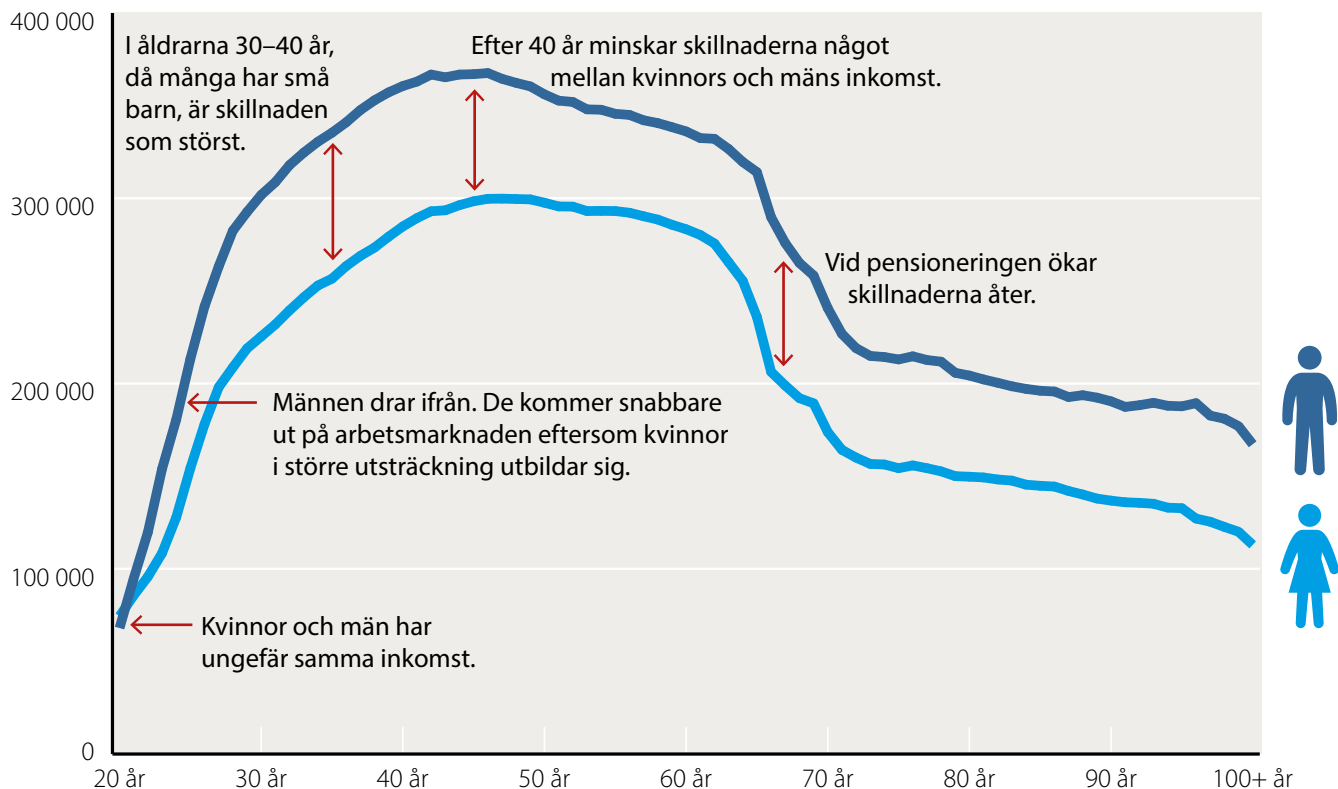
na ökat till 52 procent bland kvinnor och 39 procent bland män.

KVINNOR SOM GRUPP är således högre utbildade än män. En stor andel av kvinnorna utbildar sig dock till yrken inom skola, vård och omsorg, dvs. yrken där lönerna i de flesta fall är förhållandevis låga. Män väljer i betydligt större utsträckning att utbilda sig inom områden som ger högre lön, t.ex. teknik och tillverkning.

Detta avspeglar sig också när man jämför i vilka yrken kvinnor och män arbetar. Av de cirka 500 000 personer som tillhör gruppen vård- och omsorgspersonal är 84 procent kvinnor. Det är en minskning med tre procentenheter sedan 2004. När det gäller andra stora kvinnodominerade yrkesgrupper som forskollärare, fritidspedagog och sjuksköterska är andelen kvinnor i stort oförändrad. Inte heller när det gäller mansdominerade stora yrkesgrupper som ingenjörer/tekniker, byggnads- och anläggningsarbetare och dataspecialister har det skett några större förändringar av andelen kvinnor. Däremot är kvinnor nu i majoritet i två relativt stora yrkesgrupper där lönen är hög, jurister och läkare. Dessutom

STÖRST INKOMSTSKILLNAD I ÅLDERN 30–40 ÅR

Sammanräknad förvärvsinkomst i åldern 20 år och äldre, efter ålder, år 2013.
Medianinkomst i kronor

har andelen kvinnor bland civilingenjörer och arkitekter ökat från 19 till 24 procent.

ATT KVINNOR OCH MÄN arbetar inom olika yrken är en viktig orsak till de löneskillnader som finns mellan könen. Sett till hela arbetsmarknaden har kvinnor i genomsnitt 87 procent av mäns lön när alla löner är uppräknade till heltid. År 2000 var andelen 82 procent. Under 2000-talet har skillnaden mellan kvinnors och mäns löner alltså minskat med fem procentenheter. En del av skillnaden beror på att kvinnor och män har olika utbildning, ålder, arbetstid, jobbar inom olika sektorer och tillhör olika yrkesgrupper. Om man tar hänsyn till det minskar löneskillnaden och kvinnor har 93 procent av mäns lön. Det är en ökning med en procentenhet under 2000-talet.

När det gäller lön har kvinnor således närmat sig män. Hur ser det då ut när det gäller inkomst? Inkomsten beror inte bara på vilken lön man har utan också på hur mycket man arbetar. Arbetstidens omfattning har länge varit en viktig fråga för jämställdheten. År 2014 arbetade 30 procent av de syselsatta kvinnorna deltid jämfört med 11 procent av

männen. Jämfört med år 2000 har andelen kvinnor som arbetar deltid minskat medan andelen män som arbetar deltid har ökat. Andra faktorer som påverkar inkomstskillnaderna är att kvinnor tar ut fler föräldrapenningdagar och vårdar sjuka barn (VAB) i högre grad än män samt att kvinnor oftare än män är frånvarande från arbetet på grund av sjukdom.

DE FÖRÄNDRINGAR SOM SKETT vad gäller lön och arbetstid under 2000-talet har inneburit att kvinnor närmat sig män också när det gäller inkomst. Kvinnor i åldrarna 20–64 år hade 81 procent av mäns inkomst 2013, jämfört med 77 procent år 2000.

Inkomsterna av arbete är i sin tur avgörande för hur stor pensionen blir när yrkeslivet har avslutats. Skillnaderna mellan könen är större när det gäller pension än när det gäller inkomst. Kvinnor hade 66 procent av mäns pension år 2013. Det är en ökning från 61 procent 2004. Bland de yngre pensionärerna är skillnaderna i pension mindre mellan könen. I åldersgruppen 65–69 år har kvinnor 72 procent av mäns pension. Att skillnaderna är mindre bland de yngre pensionärerna tyder på att skillnaderna mellan kvinnor och män kommer fortsätta att minska. ■

Under 2000-talet har skillnaden mellan kvinnors och mäns löner minskat med 5 procentenheter.

Lena Bernhardtz

arbetar med jämställdhetsstatistik på SCB
019-17 65 27

lena.bernhardtz@scb.se

OM 25 ÅR VABBAR SVENSKARNA JÄMSTÄLLT

JÄMSTÄLLDHET Svenska föräldrar kommer att vabba jämställt år 2040 om dagens utveckling fortsätter. Uttaget anses vara jämställt om ingen av föräldrarna har använt mindre än 40 procent eller mer än 60 procent av dagarna.

Under hösten varje år sker det en tydlig ökning i uttaget av VAB, alltså tillfällig föräldrapenning (vård av barn). Ökningen håller i sig under den sista delen av året för att kulminera i februari. Än så länge är det mammorna som drar det tyngsta lasset när barnen är sjuka. Under förra året stod kvinnorna för 62,5 procent av vabbandet.

Hur man väljer att fördela vabdagarna kan påverka lönen, den framtida pensionen och förankringen på arbetsmarknaden.

Källa: Försäkringskassan, www.forsakringskassan.se

22

miljoner kubikmeter råolja importerade Sverige under 2014. Det motsvarar 36 Globen fyllda med råolja.

Källa: SCB, www.scb.se

FÅ EKOKYCKLINGAR PÅ SVENSKA MATBORD

DEN EKOLOGISKA ANDELEN AV NÅGRA VANLIGA LIVSMEDEL:

Källa: Jordbruksverket, www.jordbruksverket.se

Cirka fem av tio ungdomar uppger att de stulit något, köpt något stulet eller begått någon annan stöldrelaterad handling under det senaste året.

Källa: Brottsförebyggande rådet, www.bra.se

Kraftig minskning av dödlighet i hjärtinfarkt

Andelen som dör efter en akut hjärtinfarkt har minskat med 37 procent de senaste 20 åren. Dessutom har antalet som dör i hjärtinfarkt minskat från 14 600 till 5 700 personer. Det visar statistik från Socialstyrelsen.

År 1994 avled drygt 40 procent av männen och 44 procent av kvinnorna inom 28 dagar efter en infarkt. Motsvarande siffror för 2014 var 25 procent för män och 29 procent för kvinnor. Den högre andelen för kvinnor beror på att en större del av dem är äldre.

En klar majoritet av alla hjärtinfarkter orsakas av faktorer som går att påverka, som till exempel rökning, höga blodfetter och låg grad av fysisk aktivitet.

Källa: Socialstyrelsen, www.socialstyrelsen.se

Foto: Jörgen Wiklund, Scandina

Hur mycket fick Bergman för 200?

I oktober inledde Riksbanken lanseringen av de nya sedlarna. Det var 20-, 50-, 200- och 1 000-kronorssedlar. Nästa höst kommer de nya 100- och 500-kronorssedlarna och de nya 1-, 2- och 5-kronorsmynten.

Först ut var 200-kronorssedeln som pryds av Ingmar Bergman. Året då mästeregissören föddes, 1918, fick man väldigt mycket mer för en tvåhundra än vi får i dag. SCB:s prisomräknare visar att 200 kronor då motsvarar 3 792 kronor i dag. Hur mycket har pengarnas värde förändrats sedan du föddes? Det, och mycket mer, kan du ta reda på med hjälp av scb.se.

Källa: Statistiska centralbyrån, www.scb.se och Riksbanken www.riksbank.se

KOSTNADEN FÖR FÖRSKOLAN ÖKAR

UTBILDNING De totala kostnaderna för utbildningsväsendet ökade med 7,3 procent under perioden 2010–2014. Kostnaderna för förskolan steg med 18 procent under samma period. Kostnaderna för utbildning på högskolor och universitet har ökat med 6 procent sedan 2010. Vad gäller grundskolan och gymnasiet steg kostnaderna med 12 respektive 4,8 procent.

I OECD-länderna utgjorde utbildningskostnaderna i genomsnitt 6,1 procent av BNP år 2011. Danmarks utbildningskostnader var högst med 7,9 procent av BNP, Islands var näst högst med 7,7 procent medan Sverige låg på trettonde plats med 6,3 procent.

Källa: Statistiska centralbyrån, www.scb.se

UNGA I INGENMANSLAND

7,2 %

av alla ungdomar mellan 15 och 24 år, varken arbetade eller studerade 2014

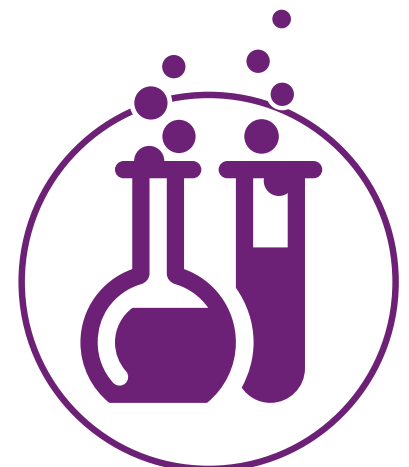
Källa: Statistiska centralbyrån, www.scb.se

ANVÄNDNINGEN AV HÄLSOFARLIGA KEMISKA PRODUKTER ÖKAR

MILJÖ Användningen av hälsofarliga kemikalier har ökat under åren 2004 till 2013. Bruttonationalprodukten har ökat i samma takt. Det innebär att den så kallade intensiteten, det vill säga hur mycket kemiska produkter som används för att producera en vara eller tjänst, stått stilla.

I Sverige användes under 2013 strax över 9 miljoner ton kemikalier som klassas som hälsofarliga. Användningen ökade med 12 procent under åren 2004–2013.

Källa: Statistiska centralbyrån, www.scb.se

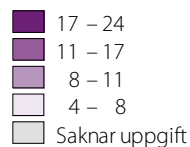

Svenska utsläpp på låg nivå

Läs mer om utsläpp av växthusgaser på sid 10–11.

Luxemburg, Estland och Ryssland har högst utsläpp per person.

Växthusgasutsläpp per capita, ton koldioxidekvivalenter, 2012

Utsläppen av växthusgaser i Europa är inte jämnt fördelade mellan länderna, även när hänsyn tas till befolkningens storlek. Både Luxemburg, Estland och Ryssland har utsläpp av växthusgaser på mer än 17 ton koldioxid-ekvivalenter per person. Det är mer än dubbelt så mycket som i Sverige, där utsläppen av växthusgaser är under 7 ton per person och därigenom en av de lägsta nivåerna i Europa. Genomsnittet för hela EU är strax över 9 ton koldioxidekvivalenter per person och för hela jordens befolkning cirka 7,5 ton per person.

Källa: Emissions Database for Global Atmospheric Research (EDGAR) samt befolkningsstatistik från Världsbanken

